

"Depremde vefat eden şehitlerimizin aziz ruhlarna ihtiramla"

YAKIN DÖNEM DEPREM TARİHİMİZ ve ŞEHİRLERİMİZİ YENİDEN KURMAK

YAKIN DÖNEM DEPREM TARİHİMİZ ve ŞEHİRLERİMİZİ YENİDEN KURMAK

"Depremde vefat eden şehitlerimizin aziz ruhlarına ihtiramla"

Yayına Hazırlayan
Doç. Dr. Muhammet Enes Kala

Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları - 117
Toplantı Metinleri - 37
ISBN: 978-605-7912-28-2
Ankara, Şubat 2023
Yayıncı Sertifika Nu: 48050

Deşifre
Ahmet Şenol
Rabia Nur Akmaz

Tasarım: www.mtrmedya.com
Baskı: Göktuğ Ofset Yayıncılık Matbaacılık Tic. Ltd. Şti. - Ankara
Matbaa sertifika nu: 47538

İÇİNDEKİLER

Önsöz / Muhammet Enes Kala	5
Cumhuriyet Depremleri!, D. Mehmet Doğan	9
Depremın Öznesi ve Nesnesi: İnsan, Musa Kazım Arıcan	17
Asrın Felaketi, Mehmet Silay	23
Deprem ve Ülkemizin Yapıtaşları, Mahmut Özbay	29
Hayatımızın Parçası Olarak Deprem, Mustafa Orçan	33
Depremde Temel Afet Yönetimi Konusunda Sahadan Gözlemlerim ve Önerilerim, Ramazan Yelken	39
Yıkımın Nedeni ve Paydaşları, Sabahattin Aykaç	55
Teklif ve Tavsiyeler	62

Önsöz

6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen büyük depremlerle ülke olarak sallandık, sarsıldık ama yıkılmadık ve dahi yıkılmayacağız. Vefat eden canlarımıza Allah rahmet eylesin. Şehadetleri makbul, mekanları cennet olsun. Acılı ailelerine sabırlar, hayatta kalanlara şifa, sağlık ve afiyetler dileriz. Ülkemizin her çatısı esasında taziye evi. Hepimizin başı sağ olsun.

Cenazelerimizi defnedip, yasımızı tutacağız, içimizde hep bir hüznün olacak ancak şehirlerimizdeki ve gönüllerimizdeki enkazları kaldıracacağız, kaldırmalıyız. Ardından topyekûn devlet ve millet olarak yeniden gönüllerimizi, zihinlerimizi ve şehirlerimizi inşa, imar ve ihya faaliyetine girişeceğiz. Bu süreçte kısa, orta ve uzun vade eylem planlarını derhal hazırlamalı ve uygulamaya koymalıyız.

Sahada milletin devletiyle el ele gönül gönüle birlikte samimiyetle ve canhıraş şekilde mücadele etmesi hepimize umut aşıladı. En az enkazlar arasında verilen mücadele kadar belki de dezenformasyonlarla da baş edilmeye çalışıldı. Şimdi yaralarımızı sarma vakti. Bu noktada her ferde, her kurum ve kuruluşumuza çok büyük görevler düşüyor. Yol uzun. Bu yolda her samimi çaba çok kıymetli.

Deprem, bir tabiat hadisesidir. Neden olduğu sonuçlar itibarıyla insanlar için bir afet olarak görülür. Fakat onu sadece ilahî bir musibet olarak görmek hatalıdır. Allah'ın gazabı olarak görüp insani sorumluluğu görmezden gelmek tekvinî ve tenzilî ayetleri bir bütün içinde anlayamamak sorununu doğurabilir. Kainatın işleyişinde gerekli olan tabii bir hadisenin dilini anlamak, ona karşı tedbir almak, şehirleri bu tedbirler çerçevesinde tarihle, tabiatla ve insanla uyumlu şekilde inşa etmek herhalde insanî mesuliyet dahilindedir. Bu gereklilikleri yerine getirmeden gösterilen tevekkül esasında takdire rıza göstermemektir. Yeryüzünü imar ederken yaptığımız harcı alın teri, akıl ve vicdan terleriyle birlikte yoğurabilmek o harcı hem daha sağlam hem daha vicdani ve insani kılacaktır.

Erzurumlu İbrahim Hakkı, muhallet şiirlerinden “Tefvîznâmesi”nde, “*Her sözde bir nasihat var, Her işde ganimet var, Her nesnede zinet var, Mevlâ görelim neyler, Neylerse güzel eyler*” derken, olan her hadisenin ibrete işaret ettiğini, her ibretin onu hakkıyla anlayan için bir rahmete ve selamete vesile olabileceğini ima eder gibidir. Dağların, yerkürenin sağlam çivisi ve gökkubbeyi taşıyan güvenlik sütunları olduğunu, ovaların insanların rızıklarının rahmi olduğunu, meskenlerin huzurlu yuvaların güçlü vatanları

olduğunu, semaya uzanan minarelerle rekabet etmemelerini, komşunun güneşinin hak olduğu ve bu hakkın ihlal edilmemesi gerektiğine ilişkin hikmetleri belki bu ibretler vesilesiyle hatırlar ve hatırımızdan çıkarmayız.

Yaralarımızı sararken, neredeyse yerle yeksan olan şehirlerimizi, kültür varlıklarımızı ayağa kaldırmaya gayret edeceğiz. Sonuçları itibarıyla hepimiz için elem verici olan hadiselerin bir daha aynı tahribat gücüyle başımıza gelmemesi için mesuliyet alanımızı yeniden keşfetmeyi ve bu doğrultuda yapılması gerekeni yapmayı başarabilmeliyiz. Esasında 18 Şubat 2023 tarihinde Türkiye Yazarlar Birliği Genel Merkezinde gerçekleştirdiğimiz, “Dünden Bugüne Türkiye’de Deprem ve Şehirlerimizin Yeniden Kurulması” başlıklı panelimizi buna mütevazı da olsa bir katkı sunabilmesi için tertip etmiştik. Birbirinden kıymetli yedi konuşma yapıldı. Elinizdeki bu mini kitap bu konuşmaların metinlerini ihtiva etmektedir. Kitabımızın sonuna ise bu erken süreçte hazırlanana/hazırlanacak yol haritalarına katkı sunması umuduyla teklif ve tavsiyelerimizi koymayı uygun gördük.

Eserimizde D. Mehmet Doğan, kaleme aldığı yazısında, yakın dönem tarihimizde meydana gelen depremleri, bu hadiselere devletin müdahale imkan ve yeterliliklerini değerlendiriyor. Bu bakımdan bir hafıza tazelemesi yapan yazı, 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen depremlerin meydana getirdiği yıkım karşısında devletin depreme hazırlığını ve süreç sırasında aldığı konumu etüt ediyor. Akabinde deprem sonrası sağlıklı bir süreç yönetimi için birtakım tavsiyelere yer veriyor. Prof. Dr. Musa Kazım Arıcan, depremin ilk günü ulaştığı Hatay’da edindiği müşahedelerini ve depremin trajik etkilerini paylaştığı yazısında depremi doğru şekilde anlamlandırmak için felsefi bir pencere açıyor. Öznenin ve nesnenin insan olduğunu belirten Prof. Dr. Arıcan, depreme dair ontoloji, epistemoloji ve aksiyoloji anlayışlarımızı geliştirmemizi ve mevcut olanları gözden geçirmemizi salık veriyor. Dr. Mehmet Silay, Kızılay Ankara Şube Başkanı olarak depremin ilk günü deprem bölgesine gidenlerden. Yazısında özellikle Hatay ilimizin ve ilçelerinin deprem izlerine dair müşahedelerini anlatıyor. Deprem sonrası insana, kültür varlıklarımıza, ilçelerimize ve mimarimize dair trajedinin boyutlarından bizi haberdar ediyor. Prof. Dr. Mahmut Özbay, 24 Eylül 2004 yılında tertip edilen Deprem Şurasından hareketle orada alınan kararların depreme hazırlık konusunda ne kadar önemli olduğunun altını çiziyor. Otokritik yaparak, hem insanın hem de insanın yaptığı yapıların depreme hazır olması gerektiğini belirtiyor ve depreme hazırlıklı olmak için fert ve toplum olarak nelere dikkat etmemiz gerektiğini sıralıyor. Depremin ilk günü memleketi Kahramanmaraş’a hızlıca hareket eden Prof. Dr. Mustafa Orçan, yazısında deprem sonrasında Kahramanmaraş’ın ve insanların durumunu anlatıyor, Maraş özelinde depremi değerlendiriyor ve depremlerle beraber

yaşamayı öğrenmek ve depreme hazırlıklı olmak için önerilerini paylaşıyor. Prof. Dr. Ramazan Yelken, yazısında deprem bölgesinde edindiği izlenimlerden hareketle deprem öncesine ve sonrasına ilişkin, fert, toplum ve devlet kurumlarına dönük çok kıymetli tavsiyelerde bulunuyor.. Prof. Dr. Sabahattin Aykaç, yıkımın nedenlerini anlattığı ve paydaşlarından bahsettiği yazısında, yıkımın nedenlerinin nasıl ortadan kaldırılabileceğine ve binaların tasarım, üretim ve denetim paydaşlarına hangi sorumluluklar düştüğüne değiniyor ve bunları yerine getirmelerine ilişkin çözüm önerilerini sıralıyor.

Yazılar bundan sonraki süreçlerde hepimizin üzerine düşen sorumlulukları bize hatırlatıyor. Nihayetinde hepimiz depremin tabii bir hadise olduğunu, esasında kainatın devamlılığı ve üzerinde yaşayan canlıların hayatiyeti için önem arz ettiğini anlamalı, altından fay hatları geçen bir ülkede yaşadığımızı fark edebilmeliyiz. Bu fark edişi ve anlayışı, makul, sistematik, adil ve kuşatıcı politikalarla destekleyebilir, bu konuda samimi şekilde eyleme geçebilirsek elim verici hadiseden ders almış olabiliriz. Dileriz ki yaşadığımız zorlu ve üzücü süreç hepimiz için selamete tebdil olur.

Doç. Dr. Muhammet Enes Kala

Türkiye Yazarlar Birliği Genel Başkan Yardımcısı

Cumhuriyet Depremleri!

D. Mehmet Doğan*

Maraş depremi, Türkiye’de iki zihniyetin kendini ifade etmesine zemin hazırladı. Bir taraf, ki büyük çoğunluk buradadır, deprem haberini alır almaz, siyasî hesap yapmadan, fiilen yardıma koşmak dahil her türlü destek için harekete geçti. Diğer taraf ise, depremi mevcut yönetime yıkararak siyasî rant elde etmek için enerjisini sarf etti. Bu kesim böylece bir bilgi saptırma (dezenformasyon) depremi meydana getirmek istedi. Bu vasatta geçmiş depremlerle ilgili bir bilgi birikimine sahip olunmamasının yıkıcı kesime nisbi bir alan açtığı görülebilmektedir.

Bugünü mahkûm etmeden yakın devir deprem hafızamızı tazelemekte yarar var. Cumhuriyet döneminde vuku bulan depremler ve buna karşı devlet/hükümet tepkisi üzerinden bugünkü durumu değerlendirmek hakşinaslık olacaktır.

Depremle ilgili hatırımda kalan bir kıssa/anekdot, Cumhuriyet öncesine ait.

Meşhur 1894 İstanbul zelzelesi...Kurban bayramı, muayede salonunda tebrik merasimi icra edilecek. Sultan 2. Abdülhamid padişah, onun korkaklığı hakkında ideolojik merkez tarafından uydurulan yaygın bir literatür var. İşte tam da törenin başlangıcında İstanbul’da 7 şiddetinde olduğu tahmin edilen deprem vuku bulur. Salondakiler korku ve telaşla kaçırlar. Bir tek yerinden kıpırdamayan Sultan Abdülhamid’dir. Hadisenin başka şahidleri de vardır, fakat biz Sir Henry Felix Woods, yani Woods Paşadan aktaralım. Malûm Woods Paşa, Osmanlı’nın deniz kuvvetleri müşaviri idi, vazifesi sona erdikten sonra da İstanbul’un işgal yılları dışında, Türkiye’den ayrılmamış, 1929’da İstanbul’da ölmüştür. Onun “*Türkiye Anıları*” kitabında bu sahne ayrıntılı olarak tasvir edilmektedir.

“Büyük avizeden daha önce bahsetmiştim. Gene bir bayram törenindeydik. Büyük avizenin aniden sallanmaya başladığını ve Münir Paşanın başına düşmek üzere olduğunu gördüm. Diğer avizeler de zangır zangır sallanıyordu. Bu bir deprem idi. Veziri Âzamlı diğer nazırlar Padişah’ın önünden az önce geçmişlerdi. Ayağımın altındaki yerin sallandığını hissediyordum. Japonya’da ve Güney Amerika’da bulunduğum ve oradaki yer sarsıntılarını yakından

* Türkiye Yazarlar Birliği Şeref Başkanı

gördüğüm için bu sarsıntının deprem olduğunu anladım. Sıvaların düşmesi ve camların kırılması karşısında büyük bir paniğe kapılan sivil, asker herkes pencerelerden cami avlusuna atlamaya çalışıyorlardı. **Heyecanını gizleyen, itidalini kaybetmeyen bir tek kişi Abdülhamid idi.** Yaşlı Hariciye Nazırı Said Paşa ile yanındaki birkaç kişi derhal koşarak Padişah'ın ayaklarına kapanarak, daha salim bir yere gitmesi için yalvarmaya başladılar. Abdülhamid, bunlara aldırış etmedi. Yerinden kalkarak. Yıldız Camisi Başımamını çağırarak milletin bu tehlikeyi zararsız atlatabilmesi için özel bir duada bulunmasını emretti. İmamın davudî bir sesle yaptığı duayı hiçbir zaman unutamayacağım, tüylerim diken diken olmuştu. Dua sona erdikten sonra Padişah törenin devamını emretmişti. Hiçbir şey olmamış gibi tebrik töreninin birinci ve ikinci safhaları yapıldı...” (sf. 301)

Osmanlı tarihinde Abdülhamid öncesinde 1509'dan beri bir hayli büyük deprem gelip geçmiş. Cumhuriyet'ten sonra ilk deprem, 1924 Erzurum (Hasankale) depremi...Bu deprem olduğunda Cumhurbaşkanı, yani Gazi, Karadeniz gezisinde ve Trabzon'dadır. Oradan Erzurum'a gelir ve deprem bölgesini dolaşır. 6.9 şiddetindeki bu depremden sonra büyük deprem, gerçek bir büyük sarsıntı olan Erzincan depremidir. 7.8 şiddetindeki bu zelzele Erzincan şehrinin neredeyse ortadan kalkması ile neticelenmişti. Yaklaşık olarak 33 bin kişi bu depremde hayatını kaybetmişti. Tesadüf, bu depremin vuku bulduğu sırada zamanın Cumhurbaşkanı İsmet İnönü Güneydoğu Anadolu gezisinde, Diyarbakır'da idi. O yüzden 27 aralıkta vuku bulan depremden 4 gün sonra, 31 aralıkta Erzincan'a gelmişti.

Bu iki depremin yaraları o zamanın şartlarında sarılmaya çalışılmıştır. Maddî imkânlar kıt olduğu için çok fazla şey de yapılamamıştır. Erzincan depremi için 2 milyon lira aktarılmış bunun 200 bin lirası, yani onda biri ile büyük bir heykel yapılmıştı. Rejim şairi Behçet Kemal Çağlar dahi buna isyan etmişti. Millet barakalarda zor şartlarda yaşarken heykele bu kadar para yatırmak da neyin nesi, diye.

Arada bazı büyük depremler olmakla beraber, 1999'a kadar gerçek bir büyük depremle karşı karşıya kalınmadığını söyleyebiliriz. Fakat Türkiye'nin bir deprem geçmişi ve gerçeği vardı. Bu bilinerek hareket edilmeli, gerekli tedbirler alınmalıydı.

Cumhuriyet'in 75. yılı geride bırakılmışken sarsıcı bir deprem!

1939'dan beri çok büyük deprem görmeyen Türkiye 1999 ağustosunda Adapazarı-İzmit bölgesinden sarsıldı. Gölcük, Yalova, hatta İstanbul'un bazı semtleri etkilendi, 18 bin

kişi hayatını kaybetti. İlk Cumhuriyet dönemi hayli gerilerde kalmış, Cumhuriyet'in 75.yıldönümü bir sene önce büyük tantanalarla kutlanmıştı. Fakat depremden sonra görüldü ki, Devletin böyle bir felaket için ciddi bir hazırlığı yok! Öyle ki, merkezî hükümet bir süre bölge ile irtibat kuramamış, kurtarma ekipleri ve yardımlar bölgeye ulaştırılamamıştı...Adapazarı, Yalova ve Gölcük'te ilk üç gün tam bir başıboşluk ve belirsizlik yaşanmış, devletin varlığı tartışılır hale gelmişti... O zamanın gazeteleri (28 şubatta sonrası devletten ciddi destek almış olanlar dahil) devletin müdahaledeki yetersizliğini ortaya koymuşlardır.

17 Ağustosta saat 02.58'de meydana gelen deprem iletişim sistemini çökertti, telefonlar çalışmadı. Devlet haberleşmeyi telsizlerle yapmaya mecbur kaldı. Öyle ki, depremin merkez üssünü tesbitte bile güçlük çekildi. O zamanın bakanlarından Yaşar Okuyan Başbakanlığa depremden bir buçuk saat sonra geldiklerini söylüyor. Başbakanlıkta saat 4 buçukta, âcil durum merkezi kurulabiliyor. Milli Güvenlik Kurulu Kriz Merkezi saat 6'da çalışmaya başlıyor...En vahimi, depremden dönemin başbakanı Başbakan Bülent Ecevit haberdar ediliyor... Cumhurbaşkanı ertesi sabah 07.30'dan itibaren bölgeyle bağlantı kurabiliyor. Başbakan Bülent Ecevit âfet bölgesindeki bakanlarına medya aracılığı ile haber ulaştırabiliyor...

1924 depremi için devlet açısından söylenecek fazla bir şey yok. Ülke on yıllık bir savaştan çıkmış, rejim değişmiş, Cumhuriyet kurulalı bir yıl olmuş. Fazla bir şey beklemek mümkün değil. 1939 Erzincan zelzelesi, Cumhuriyet'in 15. yılından bir yıl sonra, şartlar epeyce değişmiş olmalı. Fakat, 1939 aynı zamanda 2. Dünya Savaşı'nın patlak verdiği bir yıldır. Bu itibarla bu yıl devletin konumunda fazla bir değişiklik beklenmeyebilir.

1999 için ise aynı şeyleri söylemek mümkün değildir. Cumhuriyet 76 yaşında, 1923 şartları çok geride kalmış. 1999 beceriksizliği, 28 Şubat müdahalesiyle bağlantılandırılabilir. Devlet'i tekrar bütünüyle ideolojik bir cihaz haline getirme denemesi sistemde yıkıma yol açmıştır. Bu sivil toplumun depreme müdahalesinde de görülmüştür. Birçok dernek, vakıf "irticai"lik iddiasıyla kapatılmış, kapatılmayanlar da baskı altına alınmıştır.

Devlet ve deprem: Afyon depremi örneği

2002 şubatında Afyon'da meydana gelen, 1999 depremine göre hafif sayılabilecek sarsıntıda dahi ciddi aksaklıklar olmuştur. Cumhurbaşkanı Necdet Sezer Afyonludur. Afyonlular nedense cumhurbaşkanından medet umarlar. Depremin akabinde "*ulusça*

üzüldük mesaj”ı yayınlayan Sezer, ısrar üzerine 4 gün sonra Afyon’a gelir, fakat Afyonlular beklediklerini bulamazlar.

Kızılay bu depremde de dökülür. Deprem hafta sonuna rastlamıştır, tır şoförlerine bir türlü ulaşamaz ve Ankara’dan üç saatlik mesafedeki deprem bölgesine acil yardım gönderilemez. Nihayet Ankara’dan çadır, battaniye, katalitik soba ve üç kamyon gıda gönderilir. (Maraş depremine sadece Ankara Üniversitesi 3 tır, 2 kamyon yardım malzemesi göndermiştir) Kızılay’ın çadırlarının çoğu yazlık çadırdır, vatandaş ısınamaz.

Cumhurbaşkanı Sezer, depremin merkez üssü Eber köyünde 10 dakika kalır. Hemşehrileri Afyon-Konya kara yolunu ulaşımına kapatarak Sezer’in makam aracının geçişine izin vermek istemezler. Polisin depremzedelere müdahalesi sert olur. Bir belde belediye başkanı Cumhurbaşkanı’nın önünde hüüngür hüüngür ağlar...1999’da depreminde bölgeyle günlerce irtibat kuramayan ve felaketten ders aldığını açıklayan devlet, 3 yıl sonra, o depremle kıyaslanamayacak küçük bir depremde yine enkaz altında kalır.

Milliyet gazetesinin 8 şubat 2002 nüshasında haber *“Bu da Sezer depremi”* başlığı ile verilmiştir.

Afyon’un Deresenekli beldesindeki depremzedeler, önce ısrarla Cumhurbaşkanı Sezer’i çağırdı, sonra da kendilerini konvoyun önüne atıp, *“Açız, bize yardım gönderilmiyor”* diye isyan etti...

‘Sezer, tepkili depremzedelere, *“Yarın Vali Bey beldenize gelip gerekeni yapacak”* dedikten sonra Eber’e hareket etti. Olayların ardından 15 yardım kamyonunun Deresenek’e gönderildiği belirtilirken, Bolvadin’e geçen Sezer, halkın tepkisine ilişkin şunları söyledi: *“Vatandaş, devletin getirdiği yardımdan çok mutlu. Sıkıntısı yok. Sadece ‘Hasar tespiti yapılmadı, kimse gelmedi’ dediler. Özellikle ‘Hiçbir televizyon adımızı geçirmede’ dediler. ‘Lütfen gelir misiniz?’ dediler. Vaktimizin olmadığını söyledik, ısrar edilince köye uğradık.»*

Cumhurbaşkanı’nın Afyon’a gelişiyle şehirde büyük bir hareketlilik yaşandı. Sezer’in kullanacağı güzergâh, göstermelik yardım TIR’ları ve çadırlarla donatıldı. Sultandağı-Çay-Eber karayolu üzerine ve belde girişlerine adeta çadır yığıldı. Kızılay’a ait yardım TIR’ı da bu güzergâhta konuşlandırıldı. Depremden sonra helikopter pisti olan Sultandağı’ndaki futbol sahasıyla anayol arasındaki 100-150 metrelik çamur alan da dün acilen asfaltlandı. Afyon Valiliği, dün

saat 06.00 sıralarında dozer, silindir, kamyon ve greyderlerle çamur alana asfalt döktürdü. Yarım saatlik çalışma sonucu, Sezer'in kullanacağı bu ara yol asfaltlandı.

2002'den 2023'e

Günümüz için şunu söyleyebiliriz: Bu süre içinde Devlet ilk defa tabii âfetlere, depremlere hazırlıklı hale gelmiştir.

1999 depreminde devletin, hükümetin sınıfta kaldığından şüphe yoktur. 28 şubat müdahalesinden sonra zaten devlet tartışılır hale gelmişti. İşte böyle bir zamanda patlak veren zelzele, devletin en âciz kaldığı deprem olmuştur. Köklü yardım kurumlarından Kızılay gerekli müdahaleyi yapamamış, deprem bölgesine gönderdiği çadırların büyük bölümünün kullanılamaz durumda olduğu ortaya çıkmıştır. Basın, deprem İstanbul'a yakın bir bölgede olduğu için, devlet kurumlarından ve yetkililerden önce bölgeye ulaşmış, basın yayın kurumları depremle ilgili bilgiler yanında, ihtiyaç duyulan malzemeler hususunda yetkililere yardımcı olmuştur.

Üçüncü gün Sivil Savunma Genel Müdürlüğü'nün iki arama kurtarma ekibi, daha sonra da başka bazı kurumların arama-kurtarma ekipleri, bölgeye ulaşıyor. TÜPRAŞ Rafinerisinde yangın çıkıyor. Hükümet, milletlerarası camiadan, Kızılay, Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonundan yardım istiyor. Kurtarma faaliyetleri koordine edilemiyor, mahalli gönüllü gruplar ve askerî birlikler arama kurtarma faaliyetlerini yürütmeye çalışıyor. Bu depremde gönüllü bir kuruluş olan AKUT öne çıkıyor. Bu dernek yetiştirilmiş ekipleriyle, 150 gönüllüsü ile çalışarak 200'ün üzerinde insanın hayatını kurtarıyor.

1999 depreminde askerî birlikler EMASYA protokolüne göre, deprem bölgelerinde güvenlik ve kurtarma maksatlı müdahale ediyor. Fakat yeterince yetişmiş personel yok. Daha sonraki yıllarda askere geniş müdahale imkânı veren bu protokol iptal ediliyor, yetersiz kalan sivil savunma sistemi yerine **Âfet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı** (AFAD) kuruluyor. Böylece 2009'da çıkarılan bir kanunla konuyla ilgili üst seviyede ve birinci derecede bir kuruma vücut veriliyor.

Bu yüzdendir ki, 2011 Van depreminden itibaren devlet müdahalesi konusunda ciddi bir değişiklik meydana geliyor, kısa sürede ve etkili müdahale yapılıyor. Deprem sonrasında, Devlet kısa zamanda adeta yeni bir şehir kuruyor, Van yeniden imar ediliyor, toplam olarak 25 bin mesken yapılıyor.

2020 Elazığ depreminde de Devlet bütün imkânlarını seferber ediyor. AFAD, UMKE, Jandarma Arama Kurtarma ekipleri yanında Kızılay, İHH ve AKUT gibi sivil kurumlar sahada kendini gösteriyor. Cumhurbaşkanı ve bakanlar deprem bölgesine kısa sürede ulaşıyor ve depremzedelerle ilgileniyor. Jeneratörle ısınan çadırlar kuruluyor. Resmî ve sivil yardım kuruluşlarının sevk ettiği tırlar, kilometrelerce kuyruk oluşturuyor. Trenler halka açılıyor, vergi borçları siliniyor, depremzedelere kira ve yıkım yardımı yapılıyor. Bunlar daha önce örneği görülmemiş şeylerdir. İki hafta içinde konducentler (konteyner kentler) kuruluyor, on bin konutluk uydu kent için harekete geçiliyor. Depremün üçüncü yılı dolayısıyla yapılan açıklamaya göre, Elazığ'da 44 bin 441 meskenin inşası tamamlanmıştır.

Devletin deprem konusunda nereden nereye geldiğini şu örnekler ortaya koyabilir:

Erzurum'un Oltu ilçesinde 1983 depreminde evleri yıkılan vatandaşlar için yaptırılan 66 bina hak sahiplerine ancak 2004 yılında, 19 yıl sonra teslim edilebilmiştir. 1966'da Muş'un Varto ilçesinde Devlet vatandaşa kalıcı konut sözü vermiş, 6 Cumhurbaşkanı, 30 hükümet, 13 başbakan geçmiş, Varto'ya verilen söz tutulamamış. Varto deprem evleri 40 yıl sonra, yani 2016 yılında teslim edilebiliyor. Aynı depremde Erzurum'un Hınıs ilçesinde evleri yıkılan vatandaşlar da evlerine 2009 yılında kavuşuyor. Tam 43 yıl sonra... 2 bin 384 kişinin öldüğü 1975 Diyarbakır-Lice ve Hani depreminin mağdurlarına evleri 31 yıl sonra teslim ediliyor...

Kısacası, Van depreminden itibaren olduğu gibi Devlet Maraş depremine müdahale konusunda hazırlıksız değildir. Kurum var, tecrübe var, ilk müdahale böylece bu teşkilat tarafından yapılıyor. Fakat deprem 11 vilayet ve 50 kazaya yaygın olduğundan ilk müdahale yetersiz kalıyor. Kısa sürede sivil kurumlar ve askerî birlikler de depreme müdahil oluyorlar. Yurt dışından çok sayıda kurtarma ekibi geliyor.

Elbette iki ağır depremi arka arkaya yaşadıkdan sonra işler kolay olmayacaktır. Bu kadar yaygın ve yıkıcı depremlerle daha önce karşılaşılmamıştır. Buna rağmen yapılanları, hatalarına, kusurlarına rağmen küçümsememek lâzımdır.

Her şeyden önce bir sistem kurulmuştur, devlet kurumları ve belediyeler yanında gönüllü kuruluşların sahaya intikali bugüne kadar görülmemiş bir kurtarma faaliyetini ortaya çıkarmıştır. Yurt dışından, bilhassa Türk dünyasından ve İslâm ülkelerinden gelen yardımları, destekleri de ihmal etmemek lâzımdır.

Bu hadise bir taraftan maşeri şuurun ayağa kalkmasına yol açmış, diğer taraftan kendini ülkenin değişmez kurtarıcısı (ve yöneticisi) olarak gören zihniyet bu zor

zamanda solda sıfır olduklarını görerek milletin el ve gönül birliği hareketini tesirsiz hale getirmek için faaliyete geçmiştir. Bu zihniyet, memleketin idaresini kaybettikten sonra seçimle gelen bütün siyasî iktidarları esastan gayri meşru olarak görür. Cumhuriyeti gerçek manada ileri götüren seçilmiş iktidarların başarılarını yok sayar ve değersizleştirmeye çalışır. Bu defa da öyle olmuş, fakat millet vicdanında istedikleri tesiri uyandıramamışlardır.

Depremi yaşadık, sıra depremlerle yaşamakta

İşin mevzuat tarafına bakarsak, ilk deprem yönetmeliği 1940 yılında çıkarılmış, günümüze kadar 9 defa değişiklik yapılmış. 1998'de, yani Adapazarı-İzmit depreminden önce de değişiklik yapılmış. Sonuncu değişiklik 2018'dedir. Buradan şunu çıkarabiliriz: *Yönetmelik yapmak kolay, zihniyet değiştirmek zor!*

Kısacası, yazdık fakat yapmadık, yapamadık. Şimdi yapma zamanı. Bunun sırf mevzuat işi olmadığı, esasen ahlak işi olduğu bilinerek hareket edilmesi gerekiyor.

Tarihimizin belki de en büyük depremini yaşadık. Sıra bir türlü beceremediğimiz depremlerle yaşamayı başarmakta. Aslında bu hususta bir hayli adım atılmış durumda. En başta AFAD'ın teşkilatlanması köklü çözüm için başlangıç. Konuyla ilgili gönüllü kuruluşlarda da bir hayli artış var, bu yüzden 1999 depreminde olduğu gibi tek başına AKUT öne çıkamıyor. Kızılay 1999'daki gibi değil, bu kuruluşun bünyesine musallat olan masonik yapı saf dışı edilmiş, artık onlar da sahada.

Son yıllarda yaşanan Van, Elazığ, Malatya depremlerinden sonra buralarda binlerce, on binlerce mesken devlet tarafından inşa edildi. Bu yapılaşmalarda hem zemin dikkate alınıyor hem de deprem şartlarına uygun binalar yapılıyor. Bugüne kadar TOKİ'yi haklı sebeplerle çok eleştirdik, fakat bugün bu kurumun hakkını da teslim etmek gerekiyor. Bu büyük depremde yıkılan TOKİ binası yokmuş.

Deprem enkazı kaldırıldıktan sonra muazzam bir inşaat faaliyetine girişileceği anlaşılıyor. Maraş merkezli depremi unutmayacağız, fakat asıl deprem sonrası ortaya koyacağımız eserler unutulmaz olmalı. Bu inşaa faaliyetinin yeni şehir kurma konusunda güçlü bir hamleye vesile olmasını temenni ediyoruz.

Son büyük deprem, şehircilik konusundaki başarısızlığımızı bir daha yüzümüze çarptı. Maalesef yüz yıl boyunca gerçek yaşanabilir bir şehircilik örneği ortaya koyamadık. Hem bugünün ihtiyaçlarına cevap veren hem de tabii afetlerden asgari ölçüde etkilenen şehirler kurma fikrine sahip olmadığımız ortaya çıktı. Bu deprem bu anlamda bir fırsat olabilir.

Kentsel dönüşüm değil, şehir ıslahı!

Depreme maruz kalan şehirlerimizin büyük tarihî mirası var. Sıfırdan şehir kurmayacağız, tarihî şehirleri ayağa kaldırarak onlarla bütünleşebilecek şehirler meydana getireceğiz. Bu yapılacak işi “*kentsel dönüşüm*” gibi ne idüğü belirsiz bir kavramla tarif edemeyiz. Yapacağımız iş “*şehir ıslahı*”dır. Şehirlerimizi tarihî ve tabii yapısını koruyarak yenileştireceğiz.

1894 İstanbul zelzelesinin hasarını hafifleten, Osmanlı şehirciliğinin az katlı, bahçeli ve ahşap ağırlıklı evler üzerinden yürümesi olmuştur. Ayrıca böyle evler yıkıldığında yenilerinin yapılması da zor değildir. Sultan Abdülhamid’in depremden sonra Atina rasathanesi müdürüne bir deprem raporu hazırlattırması, ilk defa deprem yazar cihazları (sismograf) getirtmesi, sonraki depremler için tedbir alınmasının başlangıcıdır. Bugün de deprem konusunda eski durumda değiliz. Türkiye bu depremin yaralarını saracak maddi ve manevi güce sahiptir. Yeter ki bozgunculara fırsat vermeyelim.

Depremın Öznesi ve Nesnesi: İnsan

Musa Kazım Arıcan*

Merkez üssü Kahramanmaraş olan ve 11 ili etkileyen deprem felaketinin ağır neticeleri ortaya çıktıkça acımız ve hüznümüz artıyor. Öncelikle; Milletimizin başı sağ olsun, hepimize geçmiş olsun. Vefat eden vatandaşlarımıza Allah'tan rahmet, yaralılara da acil şifalar diliyorum.

Hatay Dörtüyllü'yum. Bir hafta önce oradaydım. Sılayı rahim için gitmiştim. Cuma günü gelmiştim, kader kısmet böyle bir şey. Normalde kalacaktım ama işler dolayısıyla dönüşü 3-4 gün erkene aldık. Ülkemizin neredeyse tamamını etkileyen bir deprem oldu. Sayın Vekilimiz Dr. Mehmet Sılay ile ilk gün hemen yola çıktık. Bir hafta önce gezdiğim sokakları, caddeleri tanıyamadım.

Tabii depremle ilgili anlatılacak çok şey var. O detaylara çok girmeyeceğim. Belki onların bir kısmından Mehmet Sılay ağabey bahseder. Özellikle gözlemlerimi ve bu depremden yola çıkarak, çıkarabileceğimiz sonuçları paylaşmak istiyorum. Yerküre böyle bir yer, depremlerle, afetlerle sarsılan bir yer. Aslında burada benim ana iddiam şu, bu tür olayların, afetlerin, depremlerin öznesi de insan, nesnesi de insan. Olaya bir defa buradan başlamamız ve buradan bakmamız gerekiyor.

Bu eksenden hareketle bir sürü fikriyat geliyor. Özellikle 1755 Lizbon depremi ile Avrupada çok ciddi bir değişim yaşandı. Malumunuz o da çok güçlü bir depremdi. Özellikle Hıristiyanlar açısından bir kırılma yaşanıyor. Tüm düşünceler, fikirler değişiyor, kötülük problemi ve "teodise" anlayışları merkezi bir yere yerleşiyor. Genelde ateizmin depremden, doğal afetlerden yola çıkarak ortaya koyduğu bir kötülük sistematığı kendisine taraftar buluyor. Tabii olaylar, metafizik olaylar, ahlaki olaylardan hareketle yaklaşılan bir konu olarak felsefenin özel konuları arasında yerini alıyor. Voltaire'in şiiri vardır. Bir yerde deizme, ateizme kapı açar, aydınlanmaya yol açar. Avrupada biliyorsunuz Kant'ın bununla ilgili çok ciddi yazıları var. Benim de Kant'ın bu kötülük anlayışına ilişkin yazım var. Yani o süreçleri de uzun uzun analiz etmiştik bu yazıda.

Burada asıl meselelerden birisi de şudur, biz ciddi felsefi, sosyolojik, psikolojik analizler yapacak mıyız? Sosyopolitik, sosyoekonomik, sosyolojik tahlilleri yapacak mıyız?

* Prof. Dr., Türkiye Yazarlar Birliği Genel Başkanı.

Buradan ders çıkaracak mıyız? Önemlisi belki de en önemlisi bu. Tabii gittiğimiz bölgede çok vahim tablolar vardı. Fay hatları geçmiş, yarıklar oluşmuş, binalar yerle bir olmuş, Antakya diye bir şehir şimdi yok, tabiri caizse helak olmuş yani tek kelime bu, ölüm kokan bir şehir şu anda Antakya'mız.

İkinci gün ve üçüncü gün orada geçirdik. Üçüncü gün özellikle çok yoğun gezdik. Şunu görüyorsunuz bu işin öznesi kim? Özne insandır. Bu ne demek? Aslında 15. yüzyıldan itibaren değişen bir insan tasavvurumuz var. Varlık tasavvurumuz var. Yani bu işin bir ontolojik açıklamasını yapmamız gerekiyor. Varlık tasavvurumuz değişti. Yani mekanik bir evren kabulümüz oluştu. Evreni dualist bir anlayışa indirdik. Koptu, o aşkın olanla bağımız koptu. Doğayla, tabiatla ilişkimizi de kopardık. Evreni tamamen sömüreceğimiz, insanın sonuna kadar tüketeceği bir meta haline getiren zihniyet oluştu, bir felsefe oluştu.

Aydınlanma buradan beslendi, sonra geldi mantıkçı pozitivism; tamamen materyalist, kapitalist ve tamamen sömürgeci bir zihniyet inşa oldu. Burada hiç kimseyi işin içine ya da dışına almadan söylemek lazım, aslında bu işlerin tamamının sorumlusu, günahkârı hepimiziz. Bu işin sorumlusu sadece müteahhit deyip çıkabileceğiniz bir şey değil. Sadece siyasetçi deyip çıkacağımız, sadece yerel yönetici sorumlu diyeceğimiz bir mesele değil. Göz göre göre gidip yıkılan-yıkılacak olan yapıları alan biziz. Orada kurulmuş bir binayı satın alan biziz, paraları yüksek olsa da. Dolayısıyla bu işin öznesi olan insan, varlık anlayışını kaybetti. Bir defa bu var. Tabii bir değişen ontoloji var. Varlık anlayışımız var, mekân anlayışımız var. Mekân anlayışımız bozuldu. Daha sert zeminlere sırtını yamaca dayayan şehirlerimiz vardı. Bugün Anadolu şehirleri, kadim şehirler böyledir. Balkanların kadim şehirleri böyledir. Buhara, Semerkant böyledir, bu şehirlerin bir felsefesi vardır. Şehirlerin kurulma mantığı vardır. Daha insani, daha ahlâkidir. Ovayı seyreder, ovaya asla mekân inşa etmez.

Kendi memleketimden kısaca bahsedeyim. Hatay sadece bir il değil. Hatay'ı konuşmak ayrı bir fasıl. Çünkü Hatay bizim aynı zamanda milli güvenlik meselemizdir. Hatay'daki demografi çok önemli, Hatay'ı bugün daha farklı gözle ele almalıyız. Bugün sınır hattıdır. Bugün orada önemli bir kültürel zenginliğimiz var, çeşitliliğimiz var, farklılığımız var. Bunların tamamının korunması üzerine bir politika inşa etmeliyiz. Acilen bunlar yerinde tutulmalı, bunlar korunmalı.

İnsanlar durumdan ötürü bir süre çıkacaklar, geri dönecekler, mutlaka döneceklerdir ama bunu teşvik edecek, orada tekraren var olmaya dönük çabalar ortaya konmalı. Hiçbir zaman da ümitsiz değilim. Bu bize önce bir arınma sağlamalı, hepimiz topyekûn arınmalıyız.

Eleştirilerimizi sağlıklı, güçlü, makul düzeyde, ölçülü bir şekilde ortaya koymalıyız ama aynı zamanda ihya ve inşayla yeni bir dirilişi yeni baştan ortaya koymalıyız. Zor zamanlar, bu tür büyük afetler aynı zamanda büyük dirilişlerin de habercisidir. Zamanında Ankara Savaşı'nda Osmanlı biliyorsunuz yıkıldı, Fetret Devri'ne girildi, belki de yok olmayla yüz yüze geldi ama iyi bir ders çıkarıldı, iyi tedbirler alındı ve Osmanlı büyük bir imparatorluğa dönüştü. Ben Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. yılında eğer bu afetten iyi bir ders çıkarılırsa, bu iyi bir arınmaya vesile olabilirse, iyi politikalar belirleyebilirsek ki bu potansiyelimiz ve bu kabiliyetimiz var. İkinci 100 yılımız büyük bir kalkınmaya, sıçramaya vesile olabilir.

Şimdi Hatay bahsine yeniden döneyim. Hatay Anadolu'nun bir özetidir, orada Amik gölü vardı. Dünyanın belki de göz bebeği idi. 5 ya da 6 metrelik derinliğe sahip göl idi ve oranın bir ekolojisi vardı. Bir zenginliği vardı. Kuş türleri çevresindeki zenginlik vs. Aç gözlü insanımız öznesi de değil. Mesela bu aç gözlü insan önce siyasetçiyi zorladı dedi ki, işte burada sivrisinek oluyor. Bu bataklık falan filan. Burası önce kurutuldu. Kurutulunca büyük ağalar buranın büyük paylarını aldılar. Sonra bir kısım insanlar buradan faydalandı. İlk yıllar çok büyük gelirler elde edildi ama sonunda Amik Ovası da tuza ve betona döndü. Aslında orada gölün içinde bir kumul denen bir şey vardı, kuruyordu, kumul derdik biz buna, burası ilçeye döndü, kumlu oldu, betonlaştırdık, şehirleşmeye girdik. O göl -Amik gölü- ova idi şimdi beton oldu. Yetmedi bir de oraya havaalanı yaptık. Dolayısıyla aslında topyekûn bu işin sorumlusu hepimiziz.

Bizim bu mekân anlayışımız varlık anlayışımız bozuldu, dejenere oldu. Zihinlerimiz aslında kirlendi, her şeyden öte "insan bozuldu", insan kötü oldu. Topyekûn bu işin aynı zamanda nesnesi de insan. Bu yapılan bina, oraya kurulan şehir, kimi öldürüyor? İnsanı öldürüyor. Bunun mağduru artık insan. Artık herkes bu depremden sonra kolayca, rahatlıkla ötekini suçluyor ama hiç kimse çuvaldızı kendine batırmıyor. Hiç kimse asıl suçu kendisine yöneltmiyor. Yani bu işin siyasetini sorgulayalım, bürokrasisini sorgulayalım ama siyasete ve bürokrasiye biz burada böyle bir yapılaşma istemiyoruz dedik mi?

Bu işin ontolojisi başka bir konu, epistemolojisi var. Epistemolojik açıdan da aslında yani bir deprem felsefesi yapmamız gerekiyor. Nedir epistemolojiden kastım? Deprem cahiliyiz. Afetler cahiliyiz, şunu kastetmiyorum, bilmiyor değiliz, mühendislerimiz var, jeologlarımız var, çok iyi tahsil yerlerimiz var. Ama ne yazık ki yönetmeliğe aykırı ve kural neyi gerektiriyorsa onu kılıfına uydurup şehir inşa eden, mekân inşa eden insanlarız. Bilgi var ama bilgeliğimiz yok. Ahlâkı kaybettik, işin ahlâkını kaybettik. Bu işin bir de aksiyolojisi var, ahlâkı var.

İş bir ahlâkla başlıyor. Yani insanca yaşamak, erdemle yaşamak, insana yuva olan, sığınak olan kültürle, medeniyetle yoğrulmuş şehirler, mekânlar tasavvur ediyor muyuz? Olaylara buradan bakıyor muyuz? Efendim işte bu işin siyasetini, bürokrasisini, ahlâkla ilişkili olarak ele alıyor muyuz? Lütfen burada benim dile getirdiğim hususların muhatabı X, Y kimse değil. Bir acı, ateş düştüğü yeri yakıyor. Yakınlarını kaybetmiş insanlarız. Enkazlardan yakınlarını çıkarmış insanlarız.

Müteahhidi meclis üyesi yapıyoruz. Belediye başkanını mekân inşa eden insanlara dönüştürüyoruz. Aslında şehir planlaması herkesin hakkı. Belki bu, tüm insanlarla işin erbabıyla yapılmalı. Kimseyi küçük görmek için söylemiyorum. Yerel yönetimlerin bir daha elden geçirilmesi lazım. Bir kaymakam atamak için, bir vali atamak için kurallarımız var. Okulu var, tecrübe gerekiyor ama ne yazık ki yerel yönetimde bir belediye başkanı olmak için asla ve kat'a bir kıstasımız ve kriterimiz yok. Bunların yeniden gözden geçirilmesi lazım. Evet, hukuk çok önemli, yaptırımı olmalı, caydırıcılığı olmalı. Tüm insanların ölümüne sebebiyet vermiş insan. Belki suçlu, buna göz yuman belki mimar, mühendis, suçlu. Bunu savunacak bir avukatın çıkmaması gerekiyor ama parayı çok verdiği için bunu savunabiliyor. Hukukun boşluklarından yararlanıp masum gösteren bir hukukumuz var. Yani ahlâk hepimize lazım. Sadece bir kişiye değil. Dolayısıyla bu işin öznesinin ve nesnesinin insan olduğunu, suçluyu topyekûn aramamız gerektiğini göz ardı etmemeliyiz. Eğer bir diriliş, bir ihya olacaksa, yeniden bir inşa olacaksa bu hepimizin görevi.

Tabii şehirleri nasıl kuracağız? Asıl mesele bu. Ben sadece gözlemlerimi kendi değerlendirmelerini sunuyorum. Gerçekten şehir mi inşa edeceğiz, insanların kafasını sokacağı konut mu inşa edeceğiz? Bir defa bu sorunun cevabını en iyi şekilde vermeliyiz. Şu an yerle bir olan Antakya'dan bahsediyoruz. Kültürüyle, demografisiyle yani oradaki kadim kültürüyle; Türkleriyle, Arap alevisiyle, Arap sünnisiyle, Ortodoks Hıristiyanıyla, Yahudi cemaatiyle her inançtan, her kültürden insanıyla. Ve bunların da mabetleri yıkıldı, kültürleri yıkıldı. Biz sadece bunların kafasını sokacağı yıkılmayan binalar mı yapacağız. Yoksa insan dostu, insanca yaşayacağımız tek katlı ya da 2 katlı evler mi? Fakat daha önemlisi o kültürü o medeniyeti medeniyet tasavvurunu yansıtan medeniyet tasavvuruyla iç içe bir şehir mi inşa edeceğiz? Bence bugün üzerinde konuşacağımız en önemli konu bu. Tabii hızla önlem alınacak, insanlarımızın ihtiyacı var tabii ki.

Kış mevsimi fakat bu noktada da politikalar önemli bence. Buna göre artık elimizde önemli ilim dalları var, sismoloji var, jeoloji var zemin etütlerini doğru yapıp, yerli yerince yapıp ve bu mekanları da iyi belirleyip yine onların küçük örneklerini,

prototiplerini hazırlayıp bunları aynıyla yeniden ayağa kaldırmalıyız. Bunlardan Habib-i Neccar var. Yerle bir olan Ulu Camii var. Hatay için söylüyorum bunları. Maraş şehri için de söyleriz, Adıyaman için aynısını söyleriz. Malatya için aynısını söyleriz.

Binaları yeniden belki kaldırabiliriz. Ankara'nın manevi mimarı, gönül sultanı Hacı Bayram Veli'nin hepimizin bildiğimiz "Çalabım bir şâr yaratmış iki cihân âresinde" mısrasını hepimiz biliyoruz. Aslında bu nutkunu okuduğumuzda şehrin insanı da yapan, insanı yetiştiren bir mekân olduğunu anlıyoruz. Yeniden bence işe böyle bakmalıyız. Mimariyi yapan insanı mimari de inşa etmeli. Yeni şehirleri, mekânları oluştururken mimarlarımıza, mühendislerimize Hacı Bayram Veli'nin şiirlerini okutmalyız.

Deprem öncesi ve sonrasında yapılabilecek uygulamalara ilişkin görüşlerimiz ise; Deprem ve afetler ülkesi olduğumuz dikkate alınarak tüm yerleşim yerleri doğal olayların sonunda oluşacak afetlere maruz kalınmayacak şekilde gözden geçirilmeli ve değerlendirilmelidir.

Yerleşim yerleri zemin etütleri yapılarak fay hatları ve sel yataklarına asla yakın olmamalıdır. Tüm Türkiye'de 3 kattan yüksek bina yapımına izin verilmemeli. Anayasa'nın 4. maddesi haline getirilmelidir.

Konutlar daha insani olmalı sadece betonarme kalıp tünel sistem değil ahşap ve çelik konstrüksiyon gibi alternatif yapılarda teşvik edilmelidir.

Şehirler medeniyet tasavvuruna uygun olarak insani ve ahlaki olmalıdır. Mümkün mertebe müstakil ve iki-üç katlılara teşvik edilmelidir.

Herkes müteahhit olmamalı ve sıkı denetlenmelidir. Ustalık için önlisans ve meslek lisesi mezunu olunmalıdır. Konut inşaatı için sadece yönetmelik çıkarmak yeterli olmamakta bunları titizlikle uygulamak ve denetlemek gereklidir.

Yerel yöneticilik daha nitelikli olmalı ve Belediye Meclis Üyeliği için farklı meslek gruplarından olmalı (Sanatçı, sosyolog, psikolog, hekim, kültür ve edebiyat insanları da olmalıdır.)

İmara açılacak yerler mutlaka kamuoyuna duyurulmalı ve uzman görüşleri alınmalıdır. Kurtarma ve insani yardım için sivil toplum kuruluşları çoğaltılmalı ve her şehirde en az beş STK olmalı.

Askerlikte, ceza evlerinde kurtarma veya insani yardımından birisi hususunda uzmanlık verilmelidir. Sertifika verilmelidir.

Büyükşehir yasası tekrar gözden geçirilmeli. Kurtarma itfaiye ve insani yardım ekipmanı ve teçhizat verilmeli. Köyler ve muhtarlıklar da buna uygun düzenlenmelidir. Her beldeye köy ve helikopter pisti yapılmalıdır.

Her şehrin, beldenin ve köyün alternatif yolları olmalıdır. Her şehrin yedi bölgeden birer kardeş şehri olmalı. Afet durumunda acil yardıma ulaşmalıdır.

Afet durumlarında tüm ülkede acil sistem uyarısı yapılmalı. Telefona mesaj düşmesi gibi. Okul öncesinden üniversite eğitimine kadar kurtarma, kurtulma ile insani yardım ve ilk müdahale eğitimi ve dersi konulmalıdır. Mezuniyetlerde bu güncellenmelidir.

Her konutun araç muayenesi gibi en az beş yıllık bakımı ve muayenesi olmalıdır.

Müteahhitlerin yıllık meslek sicili kamuoyu ile paylaşılmalıdır. Sorun oluşan müteahhitler geri dönmek üzere meslekten men edilmelidir.

Tüm toplumda vazife ve ödev bilinci oluşturulacak güçlü eğitim müfredatı olmalı. Her mesleğe ilişkin etik (meslek etiği) dersi konulmalıdır.

Vazife ahlakında ve ödev ahlakından asla ödün verilmemelidir. İhlal edenler vazifeden men edilmelidir. Hukuk da etik ilkelere göre işlemeli. Mesleki kusur işleyeni daha fazla para için hiçbir hukukçu savunmamalıdır. Yargı insana zarar veren hiçbir kişinin hukukun boşluğundan yararlanmasına göz yummamalıdır.

Hukukun üstünlüğü, insani ve ahlaki değerlenmesi üstünlüğü olmalıdır. Makam mevki ve para ile suçlular mazur görülmemelidir. Hukukçunun üstünlüğüne dönüşmemelidir.

Tüm toplumsal olaylar için insani, ahlaki, güçlü, hukuki yaptırım içeren düzenleme yapılmalı ve hiçbir tolerans gösterilmeden uygulanmalıdır.

Asrın felaketini toplumun her kesiminin dikkate alması ve bir daha hatalar işlenmemesi için deprem olan her ile veya yıkımın en fazla olduğu Hatay'a depremin tüm yönlerini anlatan deprem müzesi kurulmalıdır.

Afetler ülkesi olmamız hasebiyle her ilimizin ve ilçemizin yedek bir yerleşim yeri ve tedarik merkezleri oluşturulmalıdır.

Asrın Felaketi

Mehmet Sılay*

Bismillahirrahmanirrahim.

Allah'a hamdolsun Resulü'ne salat ve selam.

Ankara-Çukurambardaydık. Şükrü Can Kardeşimizin ısrarla çalan telefonuyla sabah namazından önce uyandırılmıştık. Kızılay Balgat Şube Merkezinde toplanacaktık. Sebebini öğrendüğümüzde şaşkınlığımız daha da arttı.

6 Şubat 2023 sabaha doğru Maraş'ın Pazarcık kazasının merkez olduğu 7.7 şiddetinde büyük bir deprem olmuş. Ülkemizin her yerinden duyulan bu büyük Sarsıntı daha ilk dakikalardan itibaren çok geniş bir alanda ağır tahribatlara sebep olmuş. Maraş, Hatay, Adıyaman ilçeleri ve köyleriyle birlikte ülke tarihinde hiç yaşamadığımız kadar ağır yıkıntılar arasında kalmıştık. Antep, Urfa, Osmaniye, Malatya, Diyarbakır, Adana, Kilis ve Elazığ ile birlikte On bir ilimiz bu asrın felaketinden hissedar oldular. En ağır darbe de Antakya şehir merkezinde yaşanmıştı. Sonra Maraş, Adıyaman, Malatya ve diğerleri.

Ankara Valisi Vasip Şahin Bey, Varlık Mahallesindeki ek binasında topladığı bürokratlarıyla tarihi bir toplantı yapıyordu. GAMER, yani Ankara Valiliği Acil Durum ve Afat Yönetimi Kordinasyon merkezindeydik. Vali Beyle birlikte durum tespiti yapıyorduk ki Ankara'nın bütün bürokratları oradaydı, Bir telefon geldi; Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Rektörü Musa Kazım Hocamdan. "Neredesiniz ve ne yapıyorsunuz?" diyordu. O da on beş dakika sonra GAMER'deydi. Birimiz Dörtüyl, birimiz de Kırıkhanlıydık. Boyutunu bilmiyorduk fakat Hatay yıkılmıştı ilk haberlere göre. Hısım akraba kavim - kardaş hepsi oradaydı.

Vali Bey'den sonra Genel Müdürümüzü aradım. İbrahim Altan Bey de aynı şeyi, bölgeye intikalimizi söylediler.

Hava soğuk ve yağmurluydu. Battaniye, ısıtıcı ve az miktarda gıda alarak hazırlandık.

Hemen bir arabayla hızla Hatay'a doğru yola çıkıyorduk. Niğde otobanında kar vardı ve çok trafik kazası gördük. İnsanlar büyük şehirlerden deprem bölgesindeki yakınlarına yardıma koşuyordu. Yani ateş sadece düştüğü yeri değil, bütün milleti yakmıştı.

* Dr., Türk Kızılayı Ankara Şube Başkanı

Elbette felaketin edebiyatı olmazdı. Ancak yaşadığımız tarihe not düşmek için, ibret ve ders almak için yaşadıklarımızı söylemek ve yazmak zorundaydık. 17 Ağustos 1999'daki Gölcük depremini hatırlıyoruz. Biz o zaman 4 doktor görevli olarak bölgeye gitmiştik.

Sağlık yardımları ile acil vakalara müdahalenin yanında, görüp yaşadıklarımızla ilgili notlar almaya başlamıştık.

Çok geniş bir alanı etkilediğini öğrendiğimiz felaketin yine notlarını alıp görüntüleri muhafaza etmeyi sürdürüyoruz. Biz milletçe tedbirimizi alalım ve daha az zarar görelim istiyoruz.

Gölcük depreminin adına yüzyılın depremi demiştik. Dünyada depremler yaşanmıştı. Bir deprem kuşağındaki Türkiye'de depremler vardı ve bir de Gölcük depremi vardı. Fakat Hatay'da ve bütün ilçe ve köylerinde yaşanan bu sarsıntı ülkemiz için Asrın Depremiydi.

Asrın Depremi

Şimdi herhalde aynı tedbirleri alıp yardımlarda bulunacağız. Aynı korku ve heyecanı yaşıyoruz. Tarihte Dünyada Depremler yaşandı. Türkiye'de depremler oldu. Ancak bu yaşadığımız asrın felaketi idi, bugüne kadar kırıp geçiren böyle bir sarsıntı görmemiş ve yaşamamıştık. İlki Pazarcık'ta, dokuz saat sonra da ikincisi Elbistan merkezli deprem yaşandı. Birinci sarsıntıda yıkılmayan binalar ikincisinde enkaza dönüştü. Artçı sarsıntılar hiç durmadan hissediliyordu. Antakya'nın etrafında hiç durmadan kendi fayı içinde 6 şiddetinde bağımsız depremler oluyordu. Defne ve Samandağında münferit sarsıntılar yaşandı Altınözü ilçesinin Kuseyr köylerinde toprak-kerpiç evler de yıkıldı. Altıncı gün de Arsuz açıklarında 5.1 şiddetinde bir deprem oldu. Sahildeki Arsuz oteli yıkılmış biri hanım diğerleri otel personeli olan üç kişi hayatını kaybetti.

Beş onda bir şiddetindeki sarsıntıda İskenderun Arsuz arasındaki 40 kilometrede hiç ezan-ı Muhammedî yok idi. Arkadaşlarımla teşvik ve yardımlarıyla Selahattin Eyyubi Kültür Merkezi Camisini kurmuştuk. Büyük bir cami idi. Şükür ona hiçbir şey olmadı. Genç İmam Muhsin Hoca "Lojmandaki bizim odada, bazı duvarlar çatladı çocukları bir korku yaşadığı için geçici olarak zemini sağlam olan Kurtbağı köyüne götürdüğünü söyledi."

İkinci gün Payas'tan Antakya'ya kadar üç şeritli otoyolun tıkalı olduğunu gördük. Normalde yolumuz 45 dakika idi Fakat o konvoyla katılırsak Antakya'ya 6-7 saate gidebilecektik. Karar verdik sahilden Arsuz-Konacık-Işıklı üzerinden Çevlik ve

arkasından Samandağına girdik. Deprem bu ilçemizi de vurmuştu. Fakat İstanbul ve Ankara belediyelerinden gelen yardım tırları ilçeye gıda ve battaniye getirmişlerdi. İhtiyaç sahipleri sıraya girip alıyorlardı. Samandağı ile Antakya arasında yolun iki tarafında yıkılmış veya oturulamayacak kadar çatlak ve kırık sütunlarıyla binalar gördük.

Antakya merkezine girmiştik fakat her yolda yığınlar halinde enkaz vardı ve istediğimiz gibi gidemiyorduk. Arabadan indik. Artık yürüyerek Şehir merkezine doğru gidecektik. Sanki adresler değişmişti. Tarihi binalar da çökmüştü. İl Sağlık Müdürlüğü binası, Valinin evi Eski Arkeoloji müzesi ve karşımızda Hatay Devletinin Parlamento binası yıkılmıştı.

Asi nehri üzerindeki köprüden geçtik. Karşımızda Ulucami'nin sadece servi ağaçları vardı. Cami ve Vakfına ait olan Künefeciler çarşısı yer ile yeksan olmuştu. Miladi 638'den beri Sahabe ve Aşerei Mubeşşereden Ubeyd İbni Cerrah'in emaneti olan ve içerisinde Kur'an Kahramanı Antakyalı Habibi Neccarın kabrinin de bulunduğu ve Müslümanlar için Antakya Tarihinin sembolü olan Habibi Neccar Camii de yıkılmıştı.¹

Antakya Tarihi tuz-buz olmuştu. Avludaki ayakta kalan bir ağaca dayanıp dakikalarca göz yaşlarıma hâkim olamamıştım. Taş şadırvanı kenarında bir hanım bizden yardım istiyordu. Suriyeli sığınmacılardan. Taş zemine uzatılmış ablasının cenazesi ve yanında iki çocuk cenazesi vardı. Lütfen defnedilsin diyordu. Geçen zabıtalarla görüştük ve Belediye görevlileri gelip almak üzere duyuruldu.

Antakya birinci derecede deprem bölgesidir. Antakya milattan sonra 50 yılında büyük felaket yaşamıştı. Hz. İsa efendimizin tebliğ için elçiler gönderdiği ANTAKYA-ANTİYOŞ 800.000 nüfuslu bir şehirdir. Roma imparatorluğunun Asya kapısıdır. Bugünkü gibi yaşanan çok şiddetli depremde 250.000 insan ölmüştür. Enkazdaki cesetleri kaldıracak insan sıkıntısı çekilmiştir. Arkasından Salgın hastalık da başlayınca insanlar şehirden ayrılmaya ve şehri boşaltmaya başlamışlar. Antakya'nın ilk helak olduğu zamandır bu. Herhalde ikinci helak için de tarihçiler 6 Şubat 2023 diyecekler.

Hataya vardığımız ilk gün Dörtyol'da yağmur altında yapılan arama-kurtarma çalışmasına iştirak ettik. Enkaza girenler lisanslı İtfaiye ve Jandarmanın erleriydi.

1 Habibi Neccar Camii yıkılmıştı. Ankara'ya döndüğümde bir vali beye onun fotoğraflarını göndermişim. Ercan Topaca beye, Hatay'da valilik yapmıştı. Onunla da konuşamadık. Böyle haberi verdim. 5 dakika karşılıklı gözyaşıyla konuşabildik, "inşallah o yaptığımız Selahattin Eyyubi Kültür Merkezi Camisi gibi dernek kurmadan bu Camiyi birlikte yapacağız inşallah" dedi. Habibi Neccar orada Ulu Cami orada. Hepsini yapmak nasip olacak inşallah.

Depremde yakınları ve meraklılar susmuştu, yalnız görevli uzmanlar arada konuşuyorlardı. Açılan tünelin ağzındaki itfaiye eri bir sedye istedi. Heyecanlanmıştık. Birbirimize yakın iki sıra olduk. Depremde elden ele verilerek geldi. Baktım engelli bir hanım kardeşimizdi kurtulan. Sevindik Elhamdulillah dedik. Sonra vefat etmiş bir erkek cesedi geldi. İki saat çalışmadan sonra Musa Kazım beyin on yaşındaki yeğeni Zeyno ve arkasından iki saat sonra da 13 yaşında imam hatipte okuyan ablası Hayrunnisa kurtarılmıştı. Rektör bey ağlıyordu sevinçten. Bizim de gözlerimiz doluyordu. Kurtulan çocukları Dört Yol Devlet Hastanesi acilinde ziyaret ediyoruz. Allaha hamdettik ve bütün enkaz altındaki kardeşlerimize dua ettik.

Gece saat 03 olmuştu. Bizim Arsuz yolu üzerinde en az zarar gören Yalıkent'teki küçük eve gittik. Ev sallanıyordu ama iki katlıydı. 360 haneden hiçbirini yıkılmamıştı. Dışarda yağmur yağıyordu. Hava çok soğuktan elektrikler kesilmişti her taraf karanlıktı ve sular da akmıyordu. Eve girerken bir artçı depremi hepimiz hissettik. Beş kişi beş odaya dağıldık. Sadece üzerimdeki ıslak paltuyu çıkarabilmişim. Çorap, pantolon ve boyunlu kazağımla yatağa uzanabilmişim.

İnşaatı biten ve ibadete açılan Selahaddin Eyyubi minarelerinden yükselen Sabah ezanıyla uyanmıştık. Şükrü Can "abi az önce iyi sallandık ha!" dedi. Benim fark edemediğim sarsıntıyı meğer herkes duymuş. Elinde cep telefonuna gelen güzel haberleri Musa Kazım Hoca sevinçle paylaşıyordu. "Müjde arkadaşlar iki kişi daha enkazdan sağ kurtuldu!"

İskenderun'da yeni apartmanlardan başka Pac meydanındaki eski çok katlılar, sahilde ve şehrin ortasında yine çok katlı binalar zarar görmüş yıkılmış veya oturulamaz hale gelmişti. Erenler, Gazioğlu, Eda ve Sahil Apartmanında Kenan İnan ve Sabahaddin Güvençli gibi iki hekim arkadaşımızı ve merhum Mehmet Binbayın iki oğlunu kaybetmiştik.

Kırıkhan Hassa

İlk ve Orta okulu okuduğum ve çocukluğumun geçtiği Kırıkhan halkının ve binalarının yarısını kaybetmişti. Babadan kalma Şıksık Tepesindeki evimiz de yıkılmıştı. Biraderim Ömer o gün torunlarının yanında olduğu için muhtemelen hayatta kalabilmişti. Allah Bilir!

Toplanma alanlarındaki mahalle halkına elimizdeki Kızılay battaniyelerini dağıtıyoruz. Gündüz ve gece saat kaç olursa olsun bütün ilçeleri görüp Deprem Koordinasyon gruplarının ihtiyaçlarını öğrenmek istiyorduk. Kırıkhan'dan sonra Hassa ilçesine geçiyoruz. İlçe Deprem Koordinasyon başkanı Yozgat Valisiydi. İlçe Belediye Başkanı,

Jandarma Komutanı ve İlçe Müdürlerin tamamı oradaydı. Yalnız Ankara Kızılay olarak ilk iki gün toplam 52 TIR gıda, battaniye ve ısınma cihazlarıyla kışlık Mont-Bot, kıyafet ve ilaç taşıdık Elhamdulillah.

İlk iki gün içinde gelen yardım tırlarının yeterli olduğunu fazlasının köylere taşındığını anlatıyor ve bize teşekkür ediyorlardı. Nurdağı, İslahiye ve Hassa da Kırıkhan gibi Maraş'tan Antakya'ya uzanan deprem fayının tam üzerindeydiler. Bu dört ilçe harabeye dönmüştü.

Israrla Hassa'ya da 1-2 tır gönderelim istedik. Sakın dediler, koyacak yerimiz kalmadı. Biz doyduk arkadaş. Buraya her şey geldi çünkü Kızılay battaniye veriyordu. Isıtacak cihazlar veriyordu, gıda veriyordu, ilaç veriyordu, hepsi burada var. Allah razı olsun dediler. Ama cesetleri defin için köylere ulaştırmakta zorluk çekmişler. Hassa Belediyesi köylere doğru yürümeye başlamış artık.

Biz de Hassa'dan artık ihtiyaç yok sevinciyle tekrar Kırıkhan'a dönüyoruz. Kırıkhan üzerinden geldik İskenderun'a Kızılay'ın Paşa Karaca Anadolu İmam Hatip Okulu avlusundaki dağıtımın yapıldığı merkeze dönüyoruz. Üçüncü günün sabahında yine Dört Yol'a uğruyoruz. Çünkü Dört Yol'un hastanesi sanki ilk gün kurulduğu gibi sapsağlamdı çok şükür.

Erzin ilçemizde sarsıntılar hissediliyordu ama sağlamdı. Antakya Devlet Hastanesi yerle bir olmuştu. Kırıkhan Devlet hastanesi duvar ve kolonlardaki çatlaklar yüzünden tedbiren boşaltılmıştı. Keza benim yıllarca çalıştığım hastane de çökmüştü. Hatay ilinin hastaları için Dört Yol Devlet Hastanesinin Acil Kliniği bir can simidiydi. Doktorların çoğu bulunduğu şehirden gönüllü olarak insiyatif kullanarak Sağlık Bakanlığıyla, Bakanlığın disiplini içinde gelmeye başladılar. İstanbul'dan Biruni Üniversitesinden Dört Yol Devlet hastanesine gelen en küçük oğlum Mesrur Selçuk ile acil servisinde buluşuyoruz.

Her ilçede tepe gibi yığılı çok katlı bina enkazının yanına kadar kurtarma araçları, vinçler yaklaşıyordu. Bütün Türkiye genelde yardım için deprem bölgelerine doğru özel arabalarıyla gidiyordu., bazıları da evlatlarını veya enkazdan kurtulanları alıp bölgeden çıkartmak için gidiyordu. Uzmanlar enkaza yaklaşıyor sonra da dinleme cihazları ve termal kameralarla sinyal alınan her köşeye domuz damı adıyla açılan tünellerde ümit, sabır ve heyecanla dalıyorlardı. Bir çocuğu veya kadını enkazın altından canlı olarak çıkarmayı başaran arama kurtarma erleri çok seviniyorlardı. Her enkazın altında Afad, lisanslı itfaiye ve jandarma erleri, madenciler ve eğitilmiş köpekleriyle gelen arama kurtarma grupları canla başla çalışıyorlar. Onlara minnettarız, yürekten müteşekkirimiz.

Ancak plansız programsız bölgeye yardım için koşarak gelenler ikinci gün yardıma muhtaç oluyorlar. Çünkü deprem bölgesinde açık lokanta, çayhane yok. Otel yok, tuvalet yok, hijyen yok. Artçı sarsıntılar gece-gündüz devam ediyor, herkes korku içinde. Şimdi bir hafta boyunca kurtulanları soğuktan, yetersiz beslenmeden ve muhtemel salgından kurtarma zamanıdır. Korku şoku ve panikle dağılan psikolojik faktörleri tedavi ve rehabilite etme zamanıdır.

Bilim Ne Diyor?

Bilimin açıklama ve aydınlatmaları başımız üzere. Deprem Bilimciler ve Jeofizik Mühendisleri bizlere depremin oluşmasında tektonik ve volkanik sebepleri anlatıyorlar.²

Nasıl bir Deprem diyoruz?

Şiddeti, Enerji boşalımı parametresine göre Pazarcık'ta 7.7, dokuz saat sonra da buraya sadece 30 km. uzaklıktaki Elbistan'da 7.6 çok şiddetli iki deprem diyorlar. Yer yüzüne 7 km yakın ve toplam 103 saniye gibi uzun süren güçlü bir sarsıntı yaşadık.

Ancak son iki asırda Türkiye'de şiddeti 7'nin üzerinde 13 deprem yaşamıştı. İnsanlarda bir panik atak vardı. Evi yıkılmış, işini ve eşini kaybetmiş, saatler sonra molozların arasından yaralı bereli çıkabilmiş bir insan bir süre tedaviye ve psikoterapiye muhtaç olacaktır. Bugün yalnız Ankara'da 250 bin depremzede vardır. Misafirhaneler, lojmanlar, dayalı-döşeli evler veya kurumların misafirhaneleri depremzede kardeşlerimizi ağırlamaktadır.

Depremde Şehit olanlarımıza gani rahmetler, depremzede kardeşlerimize de sağlık ve selametler dileriz.

2 Depremin fizik açıklamasını Jeofizik mühendisleri bilimsel olarak açıklıyorlar. Yeri, zamanı ve kaç şiddette olacağını bilmiyoruz. Fizik izah gibi metafizik izah da bunu bilmiyor. Depremin metafizik izahı Celaleyn Tefsiri ve Fahreddin Razi Tefsir-i Kebirinde anlatılmaktadır.

Kur'anın kalbi olan Yasin-i Şerifin 2. Sayfasında yaşanan coğrafya Antakya'dır. Tarihi Diyalog Paganistlerle Hz. İsa efendimizin gönderdiği İki elçi ve İlk Antakyalı Muvahhit Habibi Neccar arasında geçmektedir. Antiyoş-Antakya'ya gönderilen elçiler Pavlus-Yuhanna yahut Yahya ve Yunus diyalog sonucu öldürülmek üzereyken ve çevresindeki insanlar korkuyla kaçışırken şehrin uzak bir mahallesinden bir yiğit koşarak gelir. O adam Antakyalı muvahhid Habibi Neccardır. Elçilerden yana konuşur. Onları korumak, kurtarmak ister. Bu sefer de Diyalog Paganistlerle Habibi Neccar arasında başlar ve Habibi Neccar linç edilir. Ona İlahi nida ile "Cennete Gir" denildi. Ona Cennetteki Makamı gösterildi. Makamını gördü ve azgın katillerine acıdı. "Keşke hemşerilerim Allah'ın beni ne büyük ikramlarla mükafatlandırdığını bir bilselerdi. dedi (Yasin 26-27) Habibi Neccar ve Elçilerin O elçiler Yahya-Yunus ve Hz. İsa Efendimizin süt kardeşi Şem'unus Safâdır- linç edilmesinden sonra üçüncü sayfanın ilk iki Ayetinde bir İlahi öfke okunur. "Onların üzerine Gökten bir Ordu indirmedik, indirecek de değildik. Bir tek Sayha ile Helak oldular" (28-29)

Deprem ve Ülkemizin Yapıtaşları

Mahmut Özbay*

Saygıdeğer katılımcılar hepiniz hoş geldiniz. Dinleyiciler olarak sizlere teşekkür ederim.

Adıyaman Besni doğumluyum. Ama burada bir bilim adamı, Mahmut Özbay olarak, ülkemizde yaşanan büyük deprem felaketini değerlendirmeye çalışacağım.

Şimdi, 6 Şubat 2023 depremini ele alıp değerlendirmeye yönelik ve gelecekle ilgili bazı fikirler ortaya koyacağım. Bunları açıklarken geçmişte bazı yaşananları referans olarak göstereceğim. Öncelikle bu ülkede hepimiz, insanlarımızın, kahve falına inandığı kadar bilime inanması lazım.

Bir insanı öldüren tüm insanlığı öldürmüş, bir insanı dirilten tüm insanlığı diriltmiş gibidir. Bu hususu da unutmamalıyız. Dün akşam itibarıyla 39.644 can kaybımız, 109.000 yaralımız vardı. Bir ülkede yaşanan tüm olaylarda o ülkede yaşayan tüm vatandaşların, yurttaşların, insanların payı vardır.

Adıyaman'ın Kömürler Köyündeki çobanın da bir sorumluluğu var, katkısı var. Prof. Dr. Mahmut Özbay'ın da. Olan her şeyde öyle veya böyle hepimizin katkısı vardır. Bununla birlikte ne kadar katkımız varsa sorumluluğumuz da o kadardır. İyilikler bize yazılan iyi işlerdir. Kötü işler de öyle. Bu bilinçte olmamız gerektiğine inanıyorum. Ve sürekli otokritiğimizi yapmalıyız. Biz fazla otokritik yapmayan bir toplumuz. En büyük eksiklerden birisi budur. Otokritik, yıkmak değildir, pozitifleri bir tarafa negatifleri bir tarafa koyarak karşılaştırma yapmalıyız. Pozitifi çoğaltmalıyız. Kötülemek değildir otokritik yapmak. Otokritik yapıldığı zaman o negatif olan kısımlardan ötürü insanlar hemen suçluyor seni, sen nasıl böyle olursun diye. Bu sarmaldan da kurtulmamız gerekiyor. Ortada bir yıkım varsa o halde esasında hepimiz suçluyuz.

Sorumluluğumuz oranında. 39.000 kişi ölmüş, niye olduğunu biraz sonra söyleyeceğim. 2004 yılının 29 Eylül tarihinde Türkiye'nin en büyük deprem Şurası gerçekleştirilmişti. Orayı referans alacağım. 2003 Bingöl depremi sonrasında bu fikir ortaya çıktı ve geliştirildi. O dönem Bakan rahmetli Zeki Ergezen idi. Ben de onun danışmanıydım. Bu fikrimi kendisiyle paylaştım.

* Prof. Dr., Emekli Öğretim Üyesi.

Bingöl depreminden sonra birçok uzman, devlet kurumları, odalar, üniversiteler, özel sektördeki uzmanlar getirilerek bu şura gerçekleştirildi.

Deprem korkusu ayrıdır ve deprem çok disiplinli bir kavramdır. 2004'lerde Afet İşleri Genel Müdürlüğü vardı sonra 2009'da AFAD kuruldu.

Şurada 7 tane oturum vardı yani 7 küme vardı, oradaki konuşmalardan hareketle bir özet hazırladık. Dinleyici olarak bakan adına ve 4 sayfalık da bir sonuç öneriler kısmı çıkmıştı. O sonuç öneriler kısmı, sonra basında, dergilerde, teknik dergilerde yayımlanmıştı.

Bildiride 34 madde var. Orada birçok öneri de var. Türkiye'nin geleceğiyle ilgili o 34 maddeden, 12 maddesini hassaten ifade etmek lazım. Dolayısıyla bugün depremden sonra ülkemizin yarınını kurmamız gerekiyor.

Dün akşam toplu konutu aradım. İlgili Daire Başkanlığına sordum. Yeniden inşa edilecek binaların maliyetini sordum. Kendisi 850 bin ila 900 bin arası, metrekaresi yaklaşık 500 dolar olarak hesaplandığını söyledi.

3.000.000 bağımsız bölüm yenilenecek hasar görmüş yapılarda. Çünkü 345.000 yıkık ve ağır hasarlı bina mevcut. Bu durumda ortaya şimdi, 3.000.000 konut yapılacağına göre ve bunların ortalama maliyeti; Türkiye'de bir hane 120 metrekare olarak düşünüldüğünde, bir konut 60.000 dolara mal edilir. Bugünkü son verilen tespite göre ve 8 şiddetindeki depreme dayanıklı olarak yapılacak diye hesapladık. Bugün şeyleri maliyetli yani 8 şiddetindeki bir depreme dayanacak olan bir konut 60.000 \$ oluyor.

Şimdi yeniden 2004 yılında Bayındırlık ve İskan Bakanlığı kurumsal bilinç sorumluluğu altında, geniş katılımlı bir platform oluşturarak, ülkenin geleceğindeki depremler konusunda yapılması gerekenler ortaya konuldu ve tartışıldı. Deprem Sonuç Bildirgesinde 34 öneri yer almaktadır. Bunlardan birkaçını ifade burada ifade etmek istiyorum.

- Deprem ulusal sınırlar ötesini de ilgilendirdiğinden uluslararası dayanışmayı güçlendirmek için bir " Dünya Deprem Fonu " kurulmalıdır.
- Deprem konusunda, özellikle çok disiplinli araştırmaların kurumsallaştırılması için yöntemlerin ve ulusal araştırma programlarının hayata geçirilmesi.
- Ülkemizde, depremsel afetler nedeniyle ortaya çıkmakta olan toplumsal ve ekonomik kayıpların çok ciddi boyutlara ulaşıldığı ve bunu önlemek için çalışmaların behemehal başlatılması.

- İmar yasalarının şehircilik konularını kapsar biçimde yeniden düzenlenmesi, yapılaşma konusunda ayrı bir Yapı Kanunu'nun hazırlanması ve yapıların tekniği, malzemesi, şartnameleri, denetimi, mesleki konular gibi yapıyı ilgilendiren parametrelerin bütüncül olarak ele alınması.
- Depremde can kayıplarının ve maddi hasarların minimize edilmesine yönelik sistemin oluşturularak, zaman kaybetmeden uygulamaya konulması, vd.

Yukarıda ifade ettiğim maddeler üzerinde konuşmamı tamamlamak istiyorum. Birincisi, Türkiye'deki tüm mühendisler, teknik elemanlar, şehir plancıları, mimarlar ve yerbilimcileri dahil olmak üzere, bunların her biri 5 yıl yardımcılık yapmadan imza yetkisi olmamalı. Uzman kişilerin yanında çalışarak imza atma yetkisine sahip olmalılar. Ondan sonra, proje imzalama hakkı oradaki maddeden birisi idi.

İkincisi, AFAD çatısı altında, gerçi o zaman Afet İşleri Genel Müdürlüğü'nde çok disiplinli bir deprem komisyonunun kurulmasını önerdik. O dönem Bakana üniversite mezunu olmayan insanlara müteahhitlik diplomasının verilmemesini de önermiş idik. Ben hala bu önerimi savunuyorum. Büyük bir yanlış var, ilkokuldaki adam geliyor. 9 tane mühendisi çalıştırıyor. Bu adamın dediği oluyor, bilimin dediği olmuyor.

Türkiye'nin yönetimi şeffaf olmalı. Millet hazinesini yine milleti için kullanmalı. Hesap verebilirlik sürdürülebilir olmalı. Tüm kamu görevlileri bu konuda yetkin ve bilinçli düzeyde olmalıdır.

O zaman yaptığımız önfizibilite çalışmalarına göre, depremden sonra kişi başına veya hane başına harcanan paranın tam yarısıyla. 8 şiddetinde ki depreme dayanıklı bir konutu yapıyorsunuz. Tam yarı fiyatı.

Ölenlerin bedeli yok. Onun için onların hesabı da yok. Onun karşılığı ifade edilemez. Şimdi bekleyelim bakalım, bu deprem sonrası ne kadar harcama yapılacak. Bir ülkede iki aksiyonel kavram milletin içine tahrir bombası atmak gibidir. Arkadaşlar bir tanesi vergi affı çıkarmak birisi de imar barışı adı altında imar affı çıkarmaktır. Bunların affı olmaz ve olamaz.

Şehir, insanların huzur, sağlık, güven, medeniyet içinde yaşadıkları mekanın adıdır. Ben böyle tanımlıyorum. Yaşadığımız mekânda bu dördü varsa şehirde yaşıyorsunuz. Onun fiziki şartlarını söylemiyorum. Şehirde insanlar huzur içinde sağlıklı olarak ve güven içinde yaşamalıdır.

Bir diğer madde de yapı denetim konusuyla alakalıydı. O zaman yapı denetimi gündeme gelmişti orada. Dolayısıyla mühendislik diploması olan herkesin uygulamada demin dediğim gibi imza yetkisi olmamalı. En az 5 sene imza atma çalışması olması gerekir demiştik.

Bir diğer madde de Türkiye'deki depreme dayanıksız stokların çıkarılması. O gün biz sadece Güneydoğu ve Doğu Anadolu deprem fay hattı önetüdünü çıkarmıştık. Fay alanında 535.000 binaya gereksinim vardı. Türkiye'nin konut stoku çıkarılmalı ve bunların yeniden deprem standartlarına göre inşa edilmesi gerekiyordu. Onun için tüm beklentimiz, çabamız yüzde sekiz şiddetinde bir depreme dayanıklı konutların yapılmasıdır.

İnsan canlı, hayvan canlı, ağaç canlı, toprak da canlıdır. Toprağın üzerindeki su hareketleri, yani sel felaketi, kendi yatağında kimleri nasıl alıp götürüyorsa, yerin altında da birtakım hareketler var. Oradaki hareketlerden deniz baş kaldırıyor, dalgalandı diyoruz. Yer damarlarının harekete geçerek toprak başkaldırısına deprem diyoruz. Alemde her canlı baş kaldırabilir, Büyük Ekosistemin dengesi bozulduğu sürece.

Büyük Ekosistemin dengesi bozuluyorsa toprağın da baş kaldırma hakkı vardır. Tabii üzerindeki değişikliklerden dolayı dünyanın bir kendi etrafında hızı var. Bir güneş etrafında hızı var. Bunların bir savurma kuvveti var. Dünyanın üzerinde yapılan değişikliklerin ne kadar etkisi var? Ayrıca, mühendislerin dikkatini çeken olgulardan birisi de şu, enteresan, depremler sabaha karşı oluyor. Ve bunun da incelenmesi gerekir. Neden sabaha karşı oluyor, gündüz olmuyor. Bu da bir araştırma konusu. Bilimsel olarak çalışılması gereken bir konu diyorum. İnsanların huzur, sağlık, güven ve uygarca yaşayacağı şehirlerin kurulması temennisiyle sözlerime son veriyorum.

Hayatımızın Parçası Olarak Deprem

Mustafa Orçan*

Türkiye'nin 6 Şubat'ta yaşamış olduğu büyük afet nedeniyle meydana gelen kayıplardan dolayı başı sağ olsun diyorum. Sadece Türkiye'nin değil, yakın komşu ülkelerde yaşayan insanların da kayıpları oldu. Hepsine Allah'tan rahmet, yaralılara acil şifalar diliyorum. Mekanları cennet olsun. Sıcağı sıcağına böyle bir program yaptıklarından dolayı da Türkiye Yazarlar Birliği yönetimine ve katkı veren herkese teşekkür ediyorum.

En baştan belirtmek isterim ki depremleri artık hayatımızın bir parçası olarak görmemiz gerekiyor. Biz öyle bir coğrafyada yaşıyoruz ki hem siyasal olarak hem sosyal olarak hem de fiziki olarak en fazla olayların yaşandığı coğrafyalardan birindeyiz. Tarihe bakıldığında, deprem tarihine bakıldığında, sosyal afetler tarihine bakıldığında, siyasi ve sosyal çalkantılara bakıldığında bu çalkantıları ciddi olarak yaşayan bir ülke konumunda olduğumuz rahatlıkla görülecektir. Allah bize dayanma gücü versin. Bunu şunun için söylüyorum, hayatımızı, gündelik hayatımızı planlarken ve şekillendirirken, afetleri ve diğer sosyal olayları dikkate almak zorundayız, deprem olgusunu fonda derinden gelen bir ses eşliğinde hafızamızda tutmak zorundayız. Ne kadar hoş olmasa da afetleri hayatımızın bir parçası olarak görmek zorundayız. Gündelik hayatta su içmek, yemek yemek ne kadar önemliyse afetlere karşı da duyarlılığımız ve tedbirlerimiz o kadar önemli olmalıdır. Bunu bu şekilde düşünmezsek bu dehşet afetler, tekrar bize bütün ciddiyetiyle varlığını acımasızca hatırlatır.

Bunu başaran ülke var mı? Var yani hepinizin bildiği gibi en fazla depremin olduğu ülkelerden biri Japonya'dır. Onların gerçekten çok ciddi birikimleri var. Bu konuda, mühendislik alanında olsun, diğer mevzuat konularında çok ileri planlamaları, projeleri söz konusu.

Dolayısıyla depremi, afeti ilk kez de yaşamıyoruz ve bundan sonra da yaşamayacağız. Ben işin doğrusu depremi gece saat beş buçuğa yakın İstanbul'dan gelen bir telefonla duydum ve İstanbul'dan bir yakınım aradı, bunun üzerine uyandıktan sonra da olayı anlamaya çalıştık.

* Prof. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İTBF Sosyoloji Bölümü.

Kahramanmaraş Beyoğlu mahallesi eskiden kasabaydı. Şu anda yaklaşık 15.000 civarında nüfusu olan Büyükşehir Belediyesine bağlı Türkoğlu ilçesinin bir mahallesi oldu. Ailem orada yaşıyor ve merkezde de yine ailemin geniş bir kısmı yaşıyor. Depremden kurtulan, konuşmakta güçlük çeken aile yakınlarıma ulaşmış ve ilk üzücü haberleri almıştım.

Haberi alır almaz belli bir hazırlıktan sonra, alabildiğim kadar hızlıca ekmek, su, battaniye ve güneş enerjisiyle şarjlanan ışıldağı alıp düştüm yola. Niğde yolunda çok ciddi bir tipiye yakalandık ve orada hakikaten hem normal araçlar hem de yardıma giden araçlar kaza yapmıştı. Kar ve şiddetli tipiden dolayı biz de saatte 40 km yol alabildik.

Bu şartlar içerisinde Osmaniye'yi geçip Bahçe ilçesine vardıktan sonra otobandan artık çıkmak zorunda kaldık, yol bozuk olduğu için bizi eski yola yönlendirdiler. İlerledikten sonra eski yol da bozuk olduğu için oradan da geçmemize izin vermediler. Halbuki varacağım yere 25 ya da 30 dakika kalmıştı. Yayla yolu olan Çakıroğlu diye bir yayla köyü var. O yayladan indim. Yaklaşık bir buçuk saat sonra. yatsı ezanından sonra karlı ama açık yollardan Beyoğlu mahallesine ulaştık, gerçekten mahalledeki manzara çok dehşet vericiydi. Birçok evin yıkılmış olduğunu gördüm. Her taraf karanlıktı, hava çok soğuk olduğundan insanlar ısınmak için ateş yakmışlardı. Beyoğlu'ndaki evler tek, çift en fazla üç katlıydı. Ama buna rağmen anayol kenarındaki evlerin ve dükkanların yarısından fazlası çökmüş ya da oturulmaz haldeydi. Henüz herhangi bir kurtarma ekibi de yoktu. Elektrik yok, su yok, ekmek ve su yardımları da henüz yoktu. İnsanlar çekindiklerinden ve de korktuklarından dolayı evlerine girip bir şey alamıyorlardı. Çünkü gündüz ikinci depremi yaşamışlardı. Evlerin çoğu zaten yıkıktı.

Sabahleyin olduktan sonra ancak gün ışığıyla birlikte kurtarma çalışmaları başlayabildi. Ama herkes kendi imkânlarıyla çalışmalarına başlamıştı. Şehirlerarası yollar kapalı olduğundan ilk iki gün bu mahallede (Kahramanmaraş merkezine 35 km mesafede) herhangi bir kurtarıcı ekibine ve makinalara rastlamadım.

Ancak ikinci günü ablamı, üçüncü günü eniştemi çıkardıktan sonra, dördüncü ve beşinci günü yeğenlerimi Maraş merkezden çıkardık. Kahramanmaraş'ta 4 kişilik aileden sadece 22 yaşında yeğenim kalmıştı. O da o akşam başka bir evde kaldığından depremden kurtulmuştu. Tüm yakınlarımızı kendimiz çıkardık. Üçüncü günden itibaren kepçeden faydalandık. Biz uzman filan değiliz ama bildiğimiz kadarıyla hiltillerle, kazma ve küreklelerle çalıştık, ama maalesef hiç kimseyi sağ çıkaramadık.

Kahramanmaraş merkezdeki olay, Ebrar Sitesinde olanlar çok daha dehşet vericiydi. Bina sekiz katlıydı, hemen hemen herkesin yakınları yatak odasından çıkmıştı. Bu şu anlama geliyordu: Depremi ilk anında bina sarsıntısından yıkılmış demektir. Sitede çok berbat malzeme kullanılmış. Burada hemen belirtmek gerekir ki, uzmanların da söylediği gibi bu depremin birkaç nedeni var. Bir, zeminden kaynaklanan neden ki bugüne kadar ki depremler içerisinde zeminle ilgili olarak en kötü deprem bu deprem deniliyor. Uzmanların bir kısmı zemin konusunda böyle problemlerle bir depremin olmadığını belirtenler var. İkincisi binada kullanılan malzemelerin kalitesinden kaynaklanan yıkımlar. Üçüncüsü kalitesiz işçiliğin olmasıdır.

Bunların ne kadarı zeminden kaynaklanıyor, ne kadarı malzemedeki sorunlar yakında ortaya çıkacaktır. Fakat bugün verilen bilgilere göre (18.02.2023) yaklaşık 462.000 tane bina incelenmiş ve bu inceleme içerisinde 62.000 binanın tamamen çöktüğünü ve 16.000 binanın ise artık kullanılmaz olduğu belirtilmiştir. Bu yaşanan olayların ciddi bir sosyal etkisi var. Psikolojik etkisi var. Şu anda depremi yaşayan insanlar şokta, yakınlarını kaybetmiş yada yakınları yaralı olan biz de dahil insanlar şimdi şokta ama bu daha sonra travmaya dönüşebilir. Travma aşaması var ve ondan sonra da bunun sürekliliği söz konusu olacak ya da olmayacak.

Bu açıdan şok altında, risk altında olan insanlara, öncelikli olarak ihtiyaçlar neyse devlet ve sivil toplum kuruluşlarının yardım etmesi lazım ki bu konuda da gerçekten güzel şeyler yapılıyor, ben alanda gördüm. Üçüncü günden itibaren söyleyeyim, hakikaten çok müthiş bir yardımlaşma vardı. Bunun devam etmesi gerekiyor.

İkincisi, bu süreçten sonraki aşamalarda neler yapmak gerekir? Özellikle evleri yıkılan insanlara güvenilir bir ortam oluşturmak gerekiyor. Fiziki ve psikolojik anlamda güvenilir ortam oluşturmak lazım. Konutların nerelerde en iyi şekilde kurulacağı hızlıca belirlenmelidir ki bu yönde devletin ciddi çabası görülmektedir.

Çok ağır farklı hastalıkları olanlar var, demanslı, parkinsonlu olan insanlar var. Kronik hastalığı olan insanların var. Bunların o bölgeye gitmemeleri lazım. Yani doktorların tavsiyesi. Çünkü orada bir hafıza var. Dolayısıyla ben de gelirken abimi ve yeğenleri aldım, geldim. Abim de demans hastası. Şu anda şehir hastanesinde onunla ilgileniyoruz ve depremden hemen sonra yürüyemez hale geldi. Normalde yürüyen konuşan bir insandı. Fakat bu süreçten sonra 6 gün boyunca hiç uyumadı hiç. Altı gün sonra güvenli bir ortam olduktan sonra öğle üzeri yattı, ancak yatmaya doğru kalktı, biraz kendine geldi. Tekrar bazı ilaçları aldıktan sonra uyku düzeni kısmen oldu, ama

maalesef orayı duyurmamaya çalışıyoruz. Dolayısıyla bu tür özellikle psikolojik ve başka rahatsızlığı olan insanların listesinin yapılması ve buna göre önlemlerin alınması lazım. Allah'tan gelene diyecek bir şey yok. Yani doğanın kendi şartları içerisindeki bir hareketi var ve o kurallar içerisinde olana bir şey yapamıyorsunuz. Ama asıl üzücü olan insanların aç gözlülüğünden, hırsızlığından, zaaflarından kaynaklanan sorunlar, asıl problem de bu. Benden önceki konuşmacılar da söyledi bunu üzerime de bir sorumluluk olarak söylüyorum. Orada yaşayan, bu evi yapan ya da satan kişi kimse, ben, sen; müteahhidinden denetimine, yöneticisine, belediyesine neyse, kime ne düşünüyor bu sorumluluklar yerine getirilmeli, bu gerçekten ciddi bir problem. Bu depremden daha büyük felaket.

Biz fiziki olarak zelzeleyi yaşadık ama bu aynı zamanda ahlâki bir zelzenin de bir yansıması, iş tutuşumuzun bir görünümü. Biz bir açıdan ahlâki depremimizi de yaşamış olduk. Depreme bu açıdan da bakmalıyız.

İşteki ahlâkîlik ya da ahlâksızlık, anlayışımızın ve davranışımızın da bir göstergesi. Bu zelzele ahlâki bir zelzele. Ahlâk dediğimiz şey nedir, sadece dini açıdan, yani mahremiyet açısından ahlâka bakmamalıyız. Sadece namus konusunda değil, aynı zamanda işlerimizi yaparken de ahlâklı olmalıyız. İşteki ahlâk da en az onun kadar önemli. Açgözlülüğümüz nedeniyle binada kaç kişi yaşıyorsa o binada hepsini maalesef enkazdan toplamamıza neden olabiliyor. Asıl üzerinde durulması gereken hususlardan biri budur. Bununla ilgili neler yapılabilir? Bunları şimdiden konuşmak lazım.

Deprem bölgesinden gelen biri olarak bazı önerilerim olacak.

Öncelikli olarak bir ev satın alınırken tıpkı bir kişi işe girerken onun nasıl ki sicili isteniyorsa evin de sicili istenecek. Buna bina deprem sicili diyelim. Ev alırken konutla ilgili şöyle şöyle raporlar var, onu göreceğim. Ben denetleme raporlarını göreceğim. 3 yıl veya 5 yıl her neyse onu uzmanları bilir ve ben buna göre evi alacağım ya da almayacağım. Eğer bir şey varsa hakikaten sıkıntı varsa ben onu evi almadan önce görmeliyim. Mesela deprem olduktan sonra Ebrar Sitesine iki mühendis gelmiş. “Biz bu binaya çürük raporu vermiştik” demişler. Ama diğer taraftan yeğenime sordum, daha yeni bakıldı ve olumlu raporu verildi deniyor. Çelişkiler var. Ne oluyor? Burada yanlış giden bir şeyler var. Çünkü, insanların çoğu yatak odasından çıkarıldı. Bu ne demektir? depremin ilk saniyelerinde insanlar daha yatağından kalkmadan bina yıkılmış demektir. Bu kadar çürük bir yapı. O yüzden her binanın bir kimlik,

sicil belgesinin olması ve satışlarda da bu özelliklerin dikkate alınması gerekiyor. İkincisi müteahhit ve müteahhitlik hizmeti meselesidir. Bu tür durumlarda haklı olarak müteahhitler gündeme gelmektedir.

Müteahhitlerle ilgili neler yapılabilir? Denetim mekanizmasıyla ilgili neler yapılabilir? Öncelikle şunu sormak istiyorum zengin olan herkes müteahhit olabiliyor mu? Ben bilmiyorum ama böyle bir eğilim var. Bence müteahhitlerin, denetçilerin sicil belgesi olması lazım. Depremle ilgili belli bir eğitimin verilmesi, bununla beraber mevzuatlarla ilgili de aynı şekilde bu eğitimlerin yaygın hale getirilmesi gerekiyor. Belli bir eğitimden geçmeyen kişiler asla müteahhit olmamalı. Müteahhitlerin ve diğerlerinin yaptıkları yapılarla ilgili sicillerinin olması lazım. Bu şahıs bugüne kadar kaç tane bina yaptı? Mesela 20 tane bina yaptı. 20 binadan kaç tanesinde yıkım var? Bunlardan herkesin haberi olması gerekiyor. Alırken, satarken bu belgeler istenmeli alan da bu belgelere göre almalı. Bunu kim yapacak? Daha fazla can kayıplarının olmaması için ilgili kurumlar yapmak zorunda.

Yani şu anda 40 bine ulaşmış ölümden bahsediyoruz. Bazı kesin kararlar almamız gerekiyor. Üçüncüsü afetlerle ilgili artık bir üniversitenin kurulması lazım. Yani bölgesel üniversiteler de olabilir. En fazla hangi bölgelerde deprem oluyorsa orada üniversitenin kurulması lazım. Adı "Afet Üniversitesi" olur ya da başka bir ad olur, bunun içerisinde mühendisliğinden tutun psikoloji, psikiyatri, eğitim, tarih ve sosyoloji bölümlerine kadar bölümler kurulmalıdır. Deprem ekonomisi var biliyorsunuz, malzeme üretimi yani depremle ilgili ihtiyaç duyulan malzeme üretmeliyiz. Nasıl ki birtakım şeyler için malzemeler üretiliyorsa depremle ilgili ona has malzemeler üretilmelidir. Üniversitemizde mühendislik fakültelerinde acaba depremle ilgili ne kadar malzeme üretimiyle ilgili dersler veriliyor? Atölyeler ve Ar-Ge bu alanda ne kadar çalışıyor. Girişimciler, esnaf ve sanatkârlar bu konuda neler yapıyor? Bence bu konuya odaklanmak gerekiyor.

Özellikle lojistik çok önemli. Kahramanmaraş'tan farklı olarak Hatay'ın bu kadar dile getirilmesinin en önemli sebeplerinden biri, çoğu yıkılan binaların yola yıkılması olmuştur. Dolayısıyla lojistik sağlayamıyorsanız yardıma gidemiyorsunuz demektir. Aracınız var ve eliniz kolunuz bağlı, hizmet edeniniz de var, ama bir türlü ulaşamıyorsunuz. Diğer taraftan depremle ilgili açık hava müzelerinin kurulması lazım. Küçükten büyüklere, depremi yaşayanlardan yaşamayanlara kadar deprem bilincinin sağlanması açısından bu müzeler çok önemli. Deprem müzesinde bazı malzemelerin orada gösterilmesi, teşhir edilmesi ve ilkokuldan itibaren de muhakkak

oradaki bölgenin çocuklarına gösterilmesi lazım. Daha konuşulacak çok şeyler var ama zamanımız olmadığı için ben kısaca bunları önereceğim.

Deprem bölgesinden gelen biri olarak orada bulunan insanların şu anda en fazla ihtiyaç duydukları malzemeleri de söylemek istiyorum. Yeme içme, giyim yardımları mükemmel. Fazlasıyla var, yardımlar artık kasabanın mahallenin ortasına bırakılmış. Şehrin ortasında suyunu, giyeceğini istediğin gibi git al, o sorun değil ama en önemli şey barınma. İkincisi ısınma ve aydınlatma. Üçüncüsü de lavabo ve banyo. Yani o insanlar çok soğuk olduğundan dolayı soğuk bir alan olduğundan dolayı çadırlara, konteynırlara müthiş ihtiyaç var. Lavabolara çok ihtiyaç var. Çünkü olmadığı zaman salgını tetikleyen bir şey. Elektrik olmadığı için aydınlatma cihazlarına ihtiyaç var, ama nasıl aydınlatma cihazı olmalı? Mum olabilir ama bu güneş enerjisiyle şarjlanan özellikte lambalar olmalıdır. Akdeniz bölgesi güneşi bol olan bir bölge. Bulabildikleri kadarıyla insanlar lambalarını gündüz şarj ediyorlar, akşam onları kullanıyorlardı. Hava çok soğuk olduğundan ısınma araçlarına çok ihtiyaç var. Özellikle güneş enerjisiyle şarjlanan sobalar üretilmeli.

Burada kısaca uluslararası yardımlara da değinmem gerekir. Bildiğim kadarıyla Kahramanmaraş'a Azeri ve Alman kurtarma ekipleri geldi. Kırgız kardeşlerimiz bozüy/ yünden çadır kurdular. Ruslar hastane kurdu. Deprem eğitimi almış köpek kullanan ekipler geldi. Ben bir defa, o da ikinci günü köpek gördüm, başka da görmedim. Eğitilmiş köpeklere çok ihtiyaç var, şimdiden sayılarını çoğaltmak için harekete geçmek lazım. Ayrıca insan ısısına duyarlı arama kurtarmada kullanılan elektronik cihazlara çok ihtiyaç var. Deprem bölgesinde bunların çok eksikliği hissedildi. Biz binadaki yakınlarımıza saatler sonra tahmin yürüterek ulaştık, halbuki bu cihazlarla daha hızlı ve erken ulaşabilirdik. Bu cihazları hangi binaya tutarsanız, kim canlı, ne kadar canlı var, ne kadar ceset var onları belirleyebiliyor. Bu türden ciddi eksikliklerimiz de var. Bunların bir an önce giderilmesi gerekiyor.

Depremde Temel Afet Yönetimi Konusunda Sahadan Gözlemlerim ve Önerilerim¹

Ramazan Yelken*

Öncelikle başlarken bu metni bir akademisyen olarak sakın, akademik bir dille yazma arzuma rağmen bunu başaramadığımı belirtmek isterim. Bunun nedeni depremin hemen ardından yola çıkarak, İskenderun merkezde gönüllülerle bir enkazda bizzat çalışarak, zamanla yarışarak, cansız bedenleri çıkardıktan sonra yorgun düşerek, yerini yeni gelen daha profesyonel ekiplere bırakan amatör bir gönüllünün haleti ruhiyesi içinde, içimden geldiği gibi yazmamdır.

Daha önce de Afyon, Dinar ve Sakarya gibi depremlerde sahada bizzat çalışmış, elimden geleni yapmaya çalışmıştım. Yani söyleyeceklerim politik spekülasyonlar değil, bizzat deneyim ve gözlemlerime dayanmaktadır ve elbette bir sosyolog ve amatör bir dağcı olarak mesleki bakış açım da metne yansımıştır ve tartışmaya açıktır.

Şimdi gözlemlerimi, deneyimlerimi ve önerilerimi sizlerle paylaşmak istiyorum.

Fay Üzerinde Yaşamak

Uzmanların devamlı ifade ettiği gibi üzerinde yaşadığımız Anadolu Coğrafyası, dünyanın en büyük ve en hareketli fay hatlarına sahip. Kısaca fay hatlarının üzerinde yaşıyoruz ve bunların yeri belli ve depremin olacağını kesinlikle biliyoruz. Sadece ne zaman harekete geçeceklerinin net bilgisine sahip değiliz. Üstelik bu deprem konusunda uzmanlar neredeyse şiddetine kadar uyarılmışlardı.

Aslında deprem ne zaman olacak sorusunun cevabına odaklanmak çok yanıltıcı ve anlamsız bir takıntı.

Bunu bildiğimizi varsayalım: Elbette depremin ne zaman olacağını bilmek can kaybını önler. Hepimiz o saatte dışarı çıkar canlarımızı koruruz. Fakat fay hattının üzerine veya dere yatağına yaptığımız kalitesiz, çürük binaların hepsi yine yıkılır ve yine büyük bir ekonomik kayıp olur. Üstelik zamanını bildiğimiz deprem anında bile yeterince hazırlanmamış ve iyi organize olamamışsak –zaten en büyük sorunumuz bu- evlerden çıkış, güvenli yerlere (eğer varsa) geçiş ve deprem sonrası o kadar insanın

¹ 15 Şubat 2023 tarihinde Fikir Coğrafyası sayfasında yayımlanan yazıdır.

* Prof. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İTBE, Sosyoloji Bölümü.

uzun bir süre barınma, beslenme, hijyen, sağlık, güvenlik vb. afet yönetimi sürecini idare etmekte yine şu an yaşadığımız kargaşayı yaşıyoruz.

Öncelikle fay hattı üzerinde yaşayan bir ülkenin depremin ne zaman olacağına değil depremin kesin olacağı bilgisine göre hazırlanması gerekir. Buna afet bilinci denir.

Afet Bilinci Eğitimi

Deprem olsun, sel olsun, yangın olsun, fırtına olsun, salgın olsun, doğa yarası denilen bilimsel gerçeklere karşı öncelikle bir toplumun afet bilinci denilen bir bilgiyle donatılmış olarak bilişsel bir şekilde hazırlıklı olması gerekir. Buna hazır olmayan cahil toplumlar, ilkel insanlar gibi patlayan yanardağın dehşeti ve korkusu karşısında ona tapmaya veya kader gibi dinde yeri olmayan saçma inançlara sarılmaya başlar ve afet karşısında çaresiz, aciz ve ne yapacağını bilmeyen şaşkın bir sürüye döner.

Fay ve onun ürettiği deprem denilen muazzam enerjiyi dünyada hiçbir gücün üretmeyeceği ve onun etkisi konusunda yeterli bilgi ve bilinci olmayan insanlar en hafifinden komplo teorilerine sarılırlar ve depremi “dış güçlerin” tetiklediğine bile inanırlar. Bu gibi insanlar aynı anda hem “komplo teorilerine” hem de “sıkı müminler” olarak “Tanrının üzerine suçu yıkmak anlamına gelen kader teorisine” inanmakta beis görmezler.

Bunun için böyle bir fay hattında yaşayan ülkenin insanları olarak öncelikle ana okullarından itibaren her yaşa uygun afet bilinci oluşturacak eğitim modülleri oluşturmalıyız. Bunu o kadar iyi yapmalıyız ki, afet sürpriz ve korkunç bir şok edici olmaktan çıkarak doğal karşılayabileceğimiz bir olgu haline gelsin.

Afet Yönetimi ve Bürokrasisi (Afet Bakanlığı)

Elbette öncelikle devlet organize olmalı. Fay hatlarının üzerinde yaşayan, deprem, sel, yangın vb. afetlere her zaman açık ve maalesef merkezi yönetimle yönetilen bir ülkede, böylesine hayati önemi olan bir görevin, İç İşleri Bakanlığı gibi çok farklı görevleri olan bir bakanlığın bürokrasinin alt kademesinde konumlanan, AFAD gibi küçük bir başkanlığın içindeki bir birimin üzerine yıkılması yerine, tam yetkili ve özel yasası olan prestijli bir bakanlığa verilmesi zorunludur.

Canımızı, malımızı emanet edeceğimiz bu bakanlık öyle prestijli ve teşkilatlı olmalı ki afet anında sağlıktan, güvenliğe eğitime kadar diğer bütün bakanlık ve teşkilatlarına, ayrıca sivil topluma da emredek, hükmedecek ve onları koordine edecek yetkilere sahip olmalıdır. Şu anda birimler arasındaki yetki dağınıklığını ve karmaşıklığı görünce bunun ne kadar önemli olduğunu görebiliriz.

Toplanma yerlerinin belirlenmesi, afet müdahale arama kurtarma ekiplerinin yönlendirilmesi, yardım toplama, ulaştırma, dağıtım, gönüllülerin organizasyon ve yönetimi, güvenlik, sağlık, hijyen, geçici barınma vb. acil işlerin düzenli bir şekilde yerine getirilmesi zorunludur.

Bunlar bilinen şeyler fakat ne hikmetse kaç deprem kaç tecrübe geçirmiş olmamıza rağmen hazırlık yeterli olmadığı için kargaşa, dağınıklık, şaşkınlık ve affedilmez koordinasyon hataları bu depremde de halen devam ediyor.

Toplumumuz böyle günlerde bir anda bütün diğer problemlerini unutuyor, bütünleşiyor, el ele veriyor ve olağanüstü bir fedakarlıkla yaralarını sarmaya girişiyor. Şu anda olduğu gibi yollar bir anda kamyonlar, tırlar ve her türden araçlarla doluyor, herkes bir anda yardım etme, gönüllü olma, elinden geleni yapma konusunda çok atak bir şekilde harekete geçiyor. Fakat bu büyük sivil toplum enerjisini yönetecek, dengeli bir şekilde sürece yayacak organizasyon ve örgütlenme çok eksik. Hatta yetkililer, hem içerden hem de dış dünyadan seller gibi akan bu enerji ve plansız yığılma karşısında çaresiz ve etkisiz kaldığı için çoğu zaman ya engelleyici ve geciktirici pozisyona düşüyor ya da kendi haline bırakarak bu enerjinin verimsizleşmesine yol açıyor.

Yapı Denetimi ve İmar Affı Cinayetleri (En Öğündüğümüz İnşaat Sektörü ve Bürokrasisi Tarafından Defalarca Vurulmak)

Her deprem sonrası gözler inşaat sektörüne, müteahhitlere, binaları yapanlara dikilir ve şeytanlaştıracağımız, hıncımızı çıkaracağımız kişiler ararız. Oysa onlar öncelikle kapitalizmin temel yasasına uygun olarak kar peşinde koşan iş adamlarıdır.

Şimdi de onlardan birkaçını tam kaçarken yakaladık. Süreç içinde beş on müteahhidi daha yakalayıp bütün cezayı onlara kesip rahatlayacak ve sistemi aynen koruyacağız. Buna karşılık kimse onlardan önce bu binaları denetleyen, ruhsat veren kamu görevlilerine ve onların bağlı olduğu bu konuda yetkili kamu bürokrasisine bakmaz. Fail meçhuldür. Oysa faili tespit etmek çok kolay. Binaları yapanlar bu işin son halkası. Asıl olan denetleyiciler, bu binalara izin veren yetkililer ve onların bağlı olduğu politik makamlardır.

Ayrıca bütün bunların üstüne her seçim öncesi kaçak ve imarsız binalar için çıkarılan ve “imar barışı” denilen imar afları cinayetin son halkasıdır. Fakat burada bir açmaz var. En gelişmiş sektörümüz olan inşaat sektörü ile politik karar alıcılar yani siyasetçilerimiz arasında ensest bir ilişki vardır. Yani siyasetin finansmanını büyük oranda inşaat sektörü yapmaktadır. Bu her partiden bütün siyasetçiler için geçerli bir yasadır. Dolayısıyla iktidara geldiklerinde bunun bedelini ödemek, onlara göz

yummak zorundadırlar. Öyle ki bu göz yumma, rüşvet ve ihale yolsuzlukları önce kamu binalarında başlar.

Deprem bölgesine bakalım. Özel sektör binalarının yıkılmasını aç gözlülük, ihmal ve aymazlıkla açıklayabiliriz ve faillerini yakalarız. Fakat devlet binalarının çökmesini nasıl açıklayacağız? Devlet kâr peşinde koşan aç gözlü kapitalist bir iş adamı olabilir mi? Deprem zamanı hastane, okul, polis merkezi, kaymakamlık, valilik, spor salonları, belediye binaları, camiler vb. kamu binaları sağlam olmalı ki, yani devlet ayakta olmalı ki halk oralara sığınsın dahası afet oralardan yönetilebilsin. Kısacası, önce kendi binasını denetleyemeyen bir devlet afeti de yönetemez.

Depremden önemli bir sınav vererek sağlam çıkan tek kamu kuruluşu TOKİ olmuştur. Bölgedeki depreme uygun TOKİ konutları yıkılmamıştır. Bu istenirse yapılabileceğinin de kanıtı olmuştur. Tersine eğer bu düzen böyle devam ederse deprem sonrası inşaat sektörü için korkarım ki büyük fırsatlar yaratacak bir sürece dönüşecektir. Yani deprem inşaat sektörünün en büyük dostu olacaktır. Tıpkı kentsel dönüşümü rant dönüşümüne çevirme becerisinde olduğu gibi.

Deprem inşaat sektörü tarafından coşkuyla karşılanacaktır. Kolay ruhsat alacaklarından emin oldukları için, fay üzerine, dere yatağına kar oranı yüksek fakat yasalara uygun olmayan, inşaat kalitesi düşük gösterişli binalar yapmaya devam edeceklerdir. Politikacılar, yetkililer ile enstest ilişki içinde olan bu sorumsuz, pervasız inşaatçılar açısından binalar birkaç nesil dayanacak bir kerelik yapılar olarak değil kısa vadede değiştirilebilecek kullan at mantığına uygun tüketim metaları, sarf malzemeleri gibi görülmektedir. Çünkü başka üretim bilmeyen veya araştırmayan bir yap sat-kullan at mantığına göre hareket ettikleri için bu durum sektörün devamı için şarttır. Ayrıca türlü yollarla alınan ihaleler hiçbir zaman ihaleyi alan firma tarafından bizzat yapılmaz. İşin yapımı bir taşeronlar zincirine tekrar, tekrar satılır. En alttaki en düşük fiyatla işi bizzat yapan taşeronun en ucuz, en kalitesiz şekilde işi bitirmekten başka yolu yoktur. Nasıl olsa denetimden geçecek, onay alacaktır. Fakat bir aksaklık durumunda da en alttaki sorumlu olacaktır.

Aslında bu kısır döngünün mimarı toplum olarak hepimiziz. Biz toplum olarak dürüst, yolsuzluğa göz yummayan liyakat sahibi insanları işe taş koyan, işlerimizi aksatan, su akarken deposunu doldurmayan beceriksiz enayiler olarak gördüğümüz için bunların yerini kısa zamanda iş bitirici becerikli uyanıklar almaktadır. Kısaca biz ne isek yetki verdiklerimiz de odur. Belki bu büyük afeti olumlu anlamda fırsata çevirir, ders alırız ve bu kısır döngüyü kırarız.

İlk Alarm, Erken Uyarı Sistemi ve Arama Kurtarma

Deprem olduğu andan itibaren kritik zamanlar çalışmaya, can kurtarmak için geri sayım işlemeye başlamıştır. Yapılacak ilk iş, yemekten yardımdan önce enkazlara müdahale etmek, can kurtarmaktır.

Görevli kuruluş (AFAD) hemen yetkiyi almalı öncelikle merkez ve ilgili illerdeki birimlerini önceden hazırlanmış detaylı planlamalar ve görevlendirmeler doğrultusunda harekete geçirmelidir. Bu depremde bu gerçekleşmemiş ilk gün büyük bir şaşkınlık ve bocalama içinde geçmiştir. Bu durum beklenmedik bir şekilde 10 ilde birden, çok geniş bir alanda, şiddeti çok yüksek ikiz depremler ve gelmiş geçmiş “yüzyılın en büyük afeti” olması açısından elbette önemli ve geçerli bir gerekçedir. Fakat AFAD gibi zaten küçük bir başkanlık örgütlenmesinden tek başına böylesi büyük bir afetle baş etmesi de beklenemezdi. Bu nedenle isabetli bir şekilde uluslararası yardım çağrısı demek olan kod 4 ilan edildi. Fakat AFAD ilk can kurtarma müdahalesini yapacak olan arama kurtarma örgütlerini hemen ve zamanında sevk edemedi. Kendi timlerinin yeterli olmayacağı zaten ilk anda anlaşıldı.

Bu durumda AFAD’ın sivil toplumu organize etmesi ve yönlendirmesi gerekirdi. Çünkü daha önce yaşanan felaketler, özellikle devletin olmadığı 17 Ağustos 1999 depremi sonrasında sivil toplum bu konuya gereken hassasiyeti göstererek bir çok arama kurtarma timi oluşturmuştu. Nitekim benim gördüğüm birçok enkazda ilk gün profesyonel ekip yok gibi idi ve depremezeler bizim gibi ilk gelen amatör ekipler ve kendi çabalarıyla ellerinden geleni yapmaya çalışıyordu. Daha sonra geç de olsa kendi iradeleriyle buralara gelmiş ve tatlı bir rekabet içinde canla başla çalışan çok sayıda ekip vardı. Birçoğu ile konuştuğumda bizim gibi AFAD tarafından sevk edilmediklerini, kendi kararları ve bölgedeki çağrı ve bağlantılarıyla geldiklerini ifade ettiler.

Elbette AFAD tarafından gönderilen ekipler de vardı. Ayrıca yurtdışından gelen ekipler de önemli katkılar sundular. Dördüncü beşinci günde sahaya büyük oranda hakim olundu. Acil sevk işi elbette önceden hazırlanan plan ve şemalar doğrultusunda yapılır. AFAD’ın veri bankasında ve planlarında Türkiye’deki irili ufaklı bütün arama kurtarma ekiplerinin, dağcılık kulüplerinin ve askeri sivil timlerin uzmanlıklarına göre detaylı kayıtları ve irtibatları olmalı, ilk yapması gereken iş onları acilen buralara sevk etmek olmalıydı.

AFAD acilen ve öncelikle Türkiye ve hatta yakın ülkeler ve dünyadaki arama kurtarma örgütleriyle ilgili bir veri bankası ve karşılıklı akreditasyon bağlantıları kurmalı. (AFAD web sitesinde teşkilat şemasında “Sivil Toplumla İlişkiler ve Akreditasyon Dairesi” sekmesi var fakat tıkladığınızda altı boş). AFAD bir an önce öncelikle Türkiye’deki

arama kurtarma ekiplerinin yeterlilik denetimlerini oluşturulacak akreditasyon kriterleri doğrultusunda yaparak veri bankası oluşturmalı ve bu alandaki düzensizlik ve başıboşluğa çekidüzen vermelidir.

Arama-kurtarma, doğada, suda, kentte, çalışma hayatında, afetlerde vb. olmak üzere birçok teknik branşa ayrılan çok önemli bir uzmanlık alanıdır. Deprem ya da bina çökmesi sonrası enkazda arama kurtarma ise kendi içinde daha özel alt teknikleri olan özel bir uzmanlık alanıdır. Teknik dinleme, termal kamera, köpek kullanarak tespit, sonrasında iletişim kurma, açma, kaldırma, delme, kesme, kazma vb. işlemlerle kazazedeye ulaşan ve çıkaran ekiplerin oluşması kurtarmanın durumuna göre değişmektedir.

Söz gelimi UMKE sağlıkçılardan oluşan medikal bir kurtarma ekibidir. Bazıları dağcılardan, bazıları madencilerden, bazıları itfaiyecilerden, bazıları askerlerden vb. oluşur. Profesyonel arama ve kurtarma ekiplerinin derecelendirilmesi, Birleşmiş Milletlere (BM) bağlı Uluslararası Arama Kurtarma Danışma Grubu (International Search And Rescue Advisory Group INSARAG) tarafından yapılır. Ekipler, INSARAG standartlarına göre «ağır arama kurtarma ekibi» ve «orta ölçekli arama kurtarma ekibi» olmak üzere sınıflandırılır. Bu standartların dışındaki ekipler hafif ölçekli olarak değerlendirilir. Türkiyeden 7 ekip INSARAG standartlarına sahiptir. Bunlardan tek resmi ekip olan AFAD ekibi 2250 personeli ile ağır kategorisinde dünyanın en büyük grubudur.

1996 yılında bir grup dağcı tarafından kurulan ilk sivil ve ilk INSARAG standardı almış grup AKUT'tur. Devletin adeta yok olduğu ve AKUT'un ve sivil gönüllülerin öne çıktığı 17 Ağustos 1999 Marmara depremi sivil ekiplerin kurulmasında dönüm noktası olmuştur. Sivil ve INSARAG "orta kategorisine" sahip Türk ekipler; AKUT, AKA, Bahçeşehir Üniv., İstanbul Üniv., Gölcük GESOTİM ve GEA ekipleri ve bunların yanında INSARAG standardını almamış fakat çok başarılı olan onlarca amatör ve profesyonel sivil grup ile Türkiye Dünyanın en büyük Arama Kurtarma ordusuna sahiptir. Yine Dünyanın en büyük ordularından birisi olan ordumuzun içindeki grupları saymıyoruz bile...

O halde problem nedir? Tek sorun planlama, organizasyon, koordinasyon ve yönlendirme.

Arama Kurtarma Süreci ve Yönetimi

Enkaz başında arama kurtarma yönetimi ve icrası başlı başına bir organizasyon işidir. Profesyonel bir kurtarma ekibi ilk iş olarak göçüğü inceler. Çünkü binanın sağlam

olan şekli ortada yoktur. Ortada kimliksiz bir moloz ve enkaz yığını vardır. Bunun için varsa foto, plan, şema veya çoğu zaman orada bulunan bina sakinlerinin anlatımları doğrultusunda binanın kaç katlı, olduğu girişinin yeri, hangi daire nerede, kimler göçük altında vb. bilgiler önemlidir.

Sonra nereden nasıl ve ne şekilde ulaşılabileceğine dair dinleme, planlama ve müdahale başlar. Enkazın durumu beton, demir, cam, ahşap vb. önemlidir. Enkaz çok mu ufalanmış yani çok mu çürük ya da kiriş ve kolonlar kısmen sağlam ise ve altta dehliz, koridor, boşluk gibi yaşam alanları oluşmuşsa buralara ulaşılmaya çalışılır. Adrese dayalı nüfus kayıt sisteminde bu binada kaç dairenin, kaç kişinin ve isimleriyle kimlerin oturduğu bellidir. Kısaca binanın normal hali ve içindekiler ile ilgili bilgilerin en azından yetkililer tarafından müdahale ekiplerine verilmesi gerekir.

Şu ana kadar ben hiçbir göçükte böyle bir bilgiye rastlamadım. Sadece orada bulunan yakınların ifadeleri ekipleri yönlendirmektedir. O halde buna yönelik bir veri bankası da oluşturulması gerekmektedir. Elbette bina mukimleri sık sık değişmektedir. Fakat yine de genel bilgiler yararlı olacaktır. Enkazlar çoğu zaman apartman ismi ile anılmaktadır. Fakat deprem sonrası adeta apartman ve hatta sokaklar eski kimliğini yitirmekte, hepsi biri birine benzeyen birer enkaz ve moloz yığına dönüşmektedir. Dahası bu depremde olduğu gibi 10 ilde ve her ilin her mahallesi ve caddesinde biri birine benzeyen birden fazla enkazın olması ekiplerin müdahale sırasını belirleme ve müdahale esnasında işini zorlaştırmaktadır. Enkazların ilk incelemesinden sonra hasar durumuna göre kodlanması ve bina ön bilgisi ile birlikte ekiplere verilmesi işleri daha da kolaylaştıracaktır.

Her bölge ve her mahallede enkazların genel bilgisine sahip “Enkaz Müdahale ve Koordinasyon Birimleri” olursa hangi enkaza hangi ekibin, nasıl bir uzmanlık ve hangi araçları kullanarak müdahale edeceğini belirler. Çünkü her ekibin uzmanlık alanı ve kullandığı araçlar farklıdır. Madenci, itfaiyeci, dağcı, sağlıkçı, asker vb. özel mesleki becerileri olan arama kurtarma ekiplerinin her birinin farklı araçları ve teknikleri vardır. Şu anda alanda bunların yine becerilerine göre iş yaptıklarını görüyoruz fakat görevler tamamen tesadüfi ve gelişigüzel bir şekilde belirlenmektedir. Bu belirsizlik nedeniyle enkazda kimin yetkili olduğu konusunda zaman zaman tartışmalar da çıkmakta bu, vakit ve enerji kaybına yol açmaktadır. Bu durumda yetkiyi o anda baskın çıkan güç ve otorite sırasına göre asker, polis veya AFAD ya da prestijli arama kurtarma ekipleri belirlemektedir.

Bu karmaşaya son verecek yöntemlerin afet öncesi hazırlık metinlerinde var olduğu biliniyor. Fakat bunun hazırlığı ve tatbikatının yapılarak, enkaz başında hemen orada

mevcut olan ekipler ve personel arasından en uygunlarının belirlenip komitenin duyurulması gerekmektedir.

Arama kurtarma esnasında en önemli unsurlardan birisi de iş güvenliği ve çevre emniyetidir. Enkazda çalışanların yaralanması halinde tetanos ve kuduz aşısı olması önem kazanmaktadır. Eldiven, kask, gözlük ve enkaz üstünde yürümeye müsait kalın tabanlı botlar vb. giysiler çok önemlidir. Ayrıca açık elektrik uçlarına dikkat edilmesi, yalıtımlı ayakkabı ve eldivenler kullanılması gerekmektedir. Ekiplerin göçüğe müdahalesi öncesinde mümkünse etrafi emniyet şeridi ile çekilerek göçük etrafında güvenlik güçlerince mutlaka tedbir alınmalıdır. Müdahale esnasında ise seyirci kalabalığına ve kargaşaya müsaade edilmeden ekiplerin rahat çalışması sağlanmalıdır. Ekipler çoğu zaman maalesef seyirci, meraklı, korku ve ümitle bekleyen yakınlar hatta kalabalığa sızmış yağmacı ve fırsatçılarla birlikte çalışmak zorunda kalmaktadır.

Arama kurtarmada ekiplerin en önemli yardımcısı iş makinaları ve onların operatörleridir. İş makinaları da yaptıkları işin özelliğine göre çeşitlere ayrılmaktadır. Her enkazın en azından bir vinç, bir kepçe, bir delme operatörüne ve kamyonu ihtiyacı olur. Enkaza öncelikle hiç dokunulmadan, acil kurtarılması gereken görünür bir şekilde bir yerlere sıkışmış olanlar kurtarılır. Sonrasında ilk yıkıntı sonrası enkazın çevresine dağılan molozların kepçeyle alınması ve kamyonu yüklenmesiyle enkaz teknik arama kurtarmaya hazır hale getirilir. Üzerindeki kalıp betonlar ve kirilerden oluşan en üst kısımlar alt katmanlara ulaşmak için vinçle dikkatli bir şekilde kaldırılarak alınmaya çalışılır. Kısaca iş makinaları arama kurtarma ekiplerinin talimat ve yönlendirmesine göre çalışır. Bu depremde ilk gün haricinde iş makinaları konusunda çok büyük bir problem yaşanmadığını gözlemledim.

Arama kurtarma eğitimleri esnasında enkazdaki arama esnasında bütün süreçlere arama kurtarmacıların müdahalesi öncelenir fakat bu çoğu zaman sadece kurtarmaya odaklanmış gönüllü açısından zaman kaybı olabilir. Arama kurtarma esnasında profesyonel arama kurtarmacıların yanında demir kesmek, hilti ile kanal açmak, ağır molozların kaldırılması vb. ağır ve yorucu işler için bu işlerden anlayan inşaat işçilerinin bulunması yardımcı işler için önemlidir. Hatta bazen duvarlar arasındaki elektrik kabloları, su ve doğalgaz boruları gibi tesisatlara teknik bir müdahale gerektiği zaman uzman ustalara ihtiyaç duyulabilir.

Enkazda arama kurtarma ekibinin çalışması esnasında sessizlik çok önemlidir. Çünkü enkaz altındaki hayatta kalmış kişiler dışarıyla bağırarak, seslenerek, bir şeyleri vurarak, (enkaz çantasında düdük bulundurulması bu bakımdan önemlidir) sürterek dışardakileri uyardırmaya çalışır. Kazazedelerin zaman ilerledikçe güçleri tükenir, açlık,

susuzluk, karanlık ve gürültü nedeniyle sağlık durumları gittikçe kötüleşir. Enkaz dışında ve çevresindeki seslerin mümkün olduğunca en aza indirilmesi, enkaz içindeki muhtemel seslerin duyulmasına imkan verilmesi ve onların sağlığı açısından da çok önemlidir.

Bu depremde gözlemediğim önemli hatalardan birisi de enkazdan sağ çıkarılma sonrası alkış, yüksek ses ve coşkuyla kutlama ve hatta bir mitingde gibi yüksek sesle uzun müddet tekbir getirme eylemleri idi. Bu durum kazazedeye bir travma yaşatabileceği gibi, enkaz altındaki diğer kişilerin seslerinin bastırılması ve kendilerinin unutulduğu anlamına gelecek, aramayı sona erdirme olarak da anlaşılabilir. Arama kurtarma işi gerçekten büyük sabır, dayanıklılık ve yüksek özveri isteyen bir gönüllülüktür.

Bu gönüllülüğün tek ödülü, etrafındaki teşekkür ve sevginin gönüllüde oluşturduğu kalp huzurudur.

Ekiplerin çalışması esnasında molozlar arasından çıkan kıymetli eşya, hatıra eşya, fotoğraflar, para, kasa, mücevherat, vb. birçok malzemenin de yönetilmesi ve uygun şekilde emniyet altına alınarak sahiplerine teslim edilmesi gerekmektedir. Çalıştığım bir göçükte yakınlara enkazdan çıkan fotoğraf, hatıra eşya ve kıymetli eşyaları teslim ettik ve cansız bedeninin çıkması sonrası acılarının biraz hafiflemesi neticesinde aynı yerde bir kasanın olduğu bilgisini de verdiler ve çıkarılması sağlandı.

Yine enkazdan gerek canlı gerekse de cansız olarak çıkarılan kazazedelerin mutlaka tespit edilen kimlikleri kayıt altına alınmalıdır. Ekipler yoğun çalışmanın ve enkaza yoğunlaşmanın etkisi ile çıkardıkları kimselerin kimlik kayıtlarını tutmayı unutabilirler. Profesyonel ekiplerde, enkaz başında çalışanlardan ayrı olarak bu gibi kayıtları tutan, iletişimi sağlayan, ekiplere lazım olan alet araç ve gereçlerin iletilmesi, korunması ve bakımını sağlayan, ekiplerin yedek giysi, maske, eldiven, su ara beslenme, yaralandıkları zaman yara bandı vb. hafif sağlık bakımlarını yapan yardımcı personeli vardır. Bu yardımcı personel veya yetkili bir kişi yazılı olarak bu kayıtları tutmalı ve fotoğraf ve video çekimleriyle de desteklemelidir. Enkaz çalışması esnasında yapılan fotoğraf ve video çekimleri ayrıca daha sonra ekibe katılacak yeni gönüllülerin eğitimi için de önemli bir doküman olacaktır.

Aynı enkazda çoğu zaman birden fazla ekibin hatta yabancı ülkelerden gelen ekiplerin birlikte çalışmasına ihtiyaç duyulur. Özellikle bu depremde yıkım büyük olduğu için her enkaz için bu durum adeta bir zorunluluk olmuştur. Çoğu zaman daha önce hiç tanışmamış, ilk defa hassas bir görevde yan yana gelmiş farklı kişiliklerden oluşan bireylerin birlikteliği söz konusudur. Bu durumda ekipler arasındaki uyum ve anlaşma büyük önem taşımaktadır. Ekipler tecrübe ve uzmanlıklarına göre en

uygun iş bölümünü hızlıca yaparak uyum içinde çalışmayı hedeflemeli ve bireysel fikir ayrılıkları, etnik-dini kimlikler, kurum-örgüt kimliği, bencillik ve hırslar değil, sabır, alçakgönüllülük ve saygı gibi gönüllülüğün etik ilkeleri ve insanlığın evrensel kimliği en ön planda tutulmalıdır. Yabancı ekiplerle iletişim için yerli ekiptekilerden dil bilenler, yoksa çevirmen sağlanması gerekmektedir. Toplumumuz yabancı ekiplere karşı yüksek bir misafirperverlik göstermektedir. Türk ekiplerinin de arama kurtarma açısından dünyada önemli bir prestije sahip olduğu bilinmektedir. Aslında afetler esnasındaki yardımlaşma ve arama kurtarma ekip gidiş gelişi uluslararası bir barış ve kamu diplomasisine dönüşmesi açısından büyük önem kazanmıştır. Arama kurtarma ekipleri çok önemli birer barış elçisi olmuşlardır. Ekiplerin eğitimi esnasında bu noktaya da önemle yer vermek gerekmektedir.

Yardımların Sistemli ve Dengeli Dağıtımının Yönetimi

Depremle birlikte AFAD, Kızılay, belediyeler, ordu ve diğer kamu örgütlerinin yanında bütün ülke çapında halkımız tarafından ve yurt dışından büyük bir yardım seferberliği başlamış, deprem bölgesine ulaşımın zorlaşmasına yol açacak derecede yollarda yardım tırları, kamyonlar, iş makineleri ve sivil araçlardan oluşan büyük kuyruklar oluşmuştur.

Bu hareketlilik büyük bir düzensizlik ve karmaşa oluşturmuş, koordinasyon eksikliğinden dolayı bazı bölgelerin yardıma ulaşamaması veya geç ulaşmasına karşılık bazı yerlerde yığılma ve israfa yol açan bir dengesizlik oluşmuştur. Oysa yardım konvoylarının çıkıştan itibaren planlanması ve dengeli dağıtımının yapılması gerekirken, felaketin büyüklüğünden dolayı bu yapılamazsa bile en azından afet bölgesi kentlerinin girişinde istasyonlar oluşturularak tırlar ve kamyonlar içindeki malzemenin cinsi ve miktarına göre bu istasyonlarda gideceği yere sevki sağlanabilirdi. Hatta basit bir yazılım ve gps cihazları ile de takibi sağlanabilirdi.

Yardım için gelen araçların boşaltma merkezlerinde de büyük bir karmaşa yaşanmıştır. Buralarda da araçlar uzun kuyruklar oluşturarak saatlerce boşaltılmayı beklemiştir. Ayrıca boşaltılan malzemenin tasnifi ve bizzat ihtiyaç sahibine ulaştırılarak dağıtımında da önemli sorunlar yaşanmıştır. Bazı sivil yardım araçları bu nedenle dağıtımını kendisi bizzat yapmayı seçtiği için kapışma, yağmalama gibi hoş olmayan görüntüler oluşmuştur. Oysa dağıtım süreci daha iyi planlanabilir, bu konuda daha sistematik bir şekilde gönüllüler ordusu ve kargo şirketleri, motorize ekipleri gibi tecrübeli sivil örgütlerden yararlanılabilirdi.

Gönüllülerin Verimli Yönetimi: Planlama, Koordinasyon, Yönlendirme ve Sevk

Afetlerde en önemli süreçlerden birisi de gönüllülük ve gönüllü yönetimidir. Böyle zamanlarda halkımız her şeyi bir yana bırakarak büyük bir seferberliğe girişmekte ve herkes kendi çapında bir gönüllüye dönüşmektedir. Fakat çoğu kişi nerede nasıl ve ne yapacağını bilememekte, herkes kendine göre bir yol tayin edince büyük bir karışıklık ve kargaşa oluşmaktadır. Aslında afet öncesi hazırlık süreçlerinde gönüllük ve gönüllü eğitiminin yaygınlaştırılması ve sistemli kayıtlarının oluşturularak, afetle birlikte önceden belirlenmiş noktalara sevk edilmelerinin hemen sağlanması için planlamaların önceden yapılması gerekirdi. Aslında AFAD'ın E-Devlet üzerinden gönüllü olma ve eğitimi ile ilgili bir elektronik sistemi var. Fakat bu sistem şu an tıkanmış ve çalışmamaktadır. Bu nedenle birçok sivil örgüt ve kuruluşlar dağınık bir şekilde kendi sistemlerini oluşturarak koordinasyon olmaksızın bağımsız hareket etmek zorunda kalmışlar ve önemli bir karmaşa meydana gelmiştir. Bu nedenle acil bir şekilde yurt çapında verimli bir gönüllü planlama, koordinasyon ve sevk sistemi oluşturulmalıdır.

Enkazdan Çıkarılanların Kayıt Altına Alınması ve Cenaze Defin İşlemlerinin Yönetimi

Enkazlardan gerek canlı gerekse de ölü olarak çıkarılanların ilk andan itibaren hastane, morg, mezarlık ve toplanma yerlerinde mümkün olduğunca sağlam şekilde kimlik kayıtlarının tutulması gerekmektedir. Canlı çıkanlar arasında kimliği bilinmeyen, hafızasını kaybetmiş, sahipsiz kimseler, engelliler, hastalar, bebekler ve çocuklar olacaktır. Bu gibi özel durumları olanlar ilk ambulans aşamasından itibaren eldeki bilgiler doğrultusunda kayıt altına alınarak teslim tutanakları oluşturulması gerekmektedir. Çünkü her afette yüzlerce kayıp, kimliksiz hasta, engelli, bebek ve çocuk olmaktadır. Ayrıca bunların kötü niyetli kişilerin eline geçmesinin engellenmesi açısından da bu kayıtlar önemlidir. Bunun için tüm hastane, bakım evi vb. yerlere getirilenlerin bilgilerinin depolandığı merkezi bir bilgi bankası oluşturulmalıdır.

Enkazlardan canlıdan çok cesetlerin çıktığı bilinen bir gerçektir. Özellikle bu depremde ölü sayısı daha önce görmediğimiz düzeydedir. Enkazdan çıkarılan cesetlerin de ilk aşamadan itibaren biliniyorsa kimlik kayıtlarının, bilinmiyorsa en azından tespit edilen bedensel özelliklerinin kayıt altına alınması gerekmektedir. Çünkü mezarlıklar ve ayakta kalan morglar, camilerin ilgili kısımları bir müddet sonra ölü bedenlerle dolacak, cesetler birbirine karışacaktır. Sahibi belli ve kimliği belirli cesetlerin defin öncesi savcı tarafından görülmesi ve defin ruhsatı alınması daha sonra ortaya çıkacak olan veraset ve intikal işlemleri açısından önemlidir. Kimliği henüz tespit edilememiş

ve sahipsiz cesetlerin ise fotoğraflarının çekilmesi, bilinen bedensel özelliklerinin kaydedilmesi ve daha sonra beyan edilen kayıplar ile karşılaştırılması için DNA örneklerinin alınması ve bütün bu bilgilerin merkezi bir sistemde toplanması gerekmektedir.

Ayrıca deprem sonrası cenaze defin işlemleri ve dini ritüellerin yerine getirilmesi önem taşımaktadır. Sayının çokluğu ve defin işlemlerinin uzaması nedeniyle uzun süre bekletilmesinden dolayı ortalığı bir müddet sonra ceset kokusu sarmakta, hijyen tehlikesi ortaya çıkmaktadır. Nitekim bu depremde yardım kalemleri arasında en çok istenilenler arasında ceset torbası ve kefen ilk sıralarda yer almıştır. Enkazlardan cesetlerin çıkmaya başlaması ile birlikte normal defin sistemi çökmüş büyük bir yığılma olmuştur. Birçok ceset torba bulunamadığı için enkazdan çıkan battaniyelere ve çarşafra sarılmıştır. Sonrasında dini hizmetlerin aksaması nedeniyle yıkama işlemini yapan gassal sıkıntısı, gasilhane yetersizliği ve su kıtlığı nedeniyle yıkanmadan ve kefenlenmeden doğrudan enkazdan getirildiği torba ve battaniye ile gömülmüştür. Bu konuda Diyanet ölenlerin şehit sayıldığı ve yıkanmadan gömülebileceği fetvasını vererek bir rahatlama sağlamaya çalışsa da ölülerinin bu şekilde gömülmesine razı olmayan yakınlarını ikna edememiştir.

Kamu personeli içinde en büyük ve en yaygın teşkilata sahip örgütlerden birisi olan Diyanet İşleri Başkanlığının deprem öncesi bu gibi durumlar için hazırlık ve planlama çalışmalarının yetersiz olduğu gözlemlenmiştir. Bölgeye bu gibi din hizmetlerini yerine getirecek personelin sevkinde geç kalınması önemli bir aksaklık ve karışıklık doğurmuştur. İlerleyen süreçte bu nedenle önemli bir miktarda kayıp bildirimini olacaktır.

Deprem Sonrası Yaşamın Planlanması ve Yönetimi: Çadır ve Konteynırların Kurulması

Deprem sonrası insanlar evlerini kaybetmişler ve kalacak yere ihtiyaçları vardır. Arama kurtarmadan sonra ilk düşünülmesi gereken özellikle kış mevsiminde hemen barınma ihtiyacıdır. En kolay -fakat geçici- barınma çözümü, çadır kentlerin kurulmasıdır.

Fayların geçtiği bölgeler bellidir. Buralarda deprem olması zaten beklenmelidir. Bu nedenle deprem bölgelerinde önceden kuruluma hazır deprem çadır stoklarının bulundurulması gerekirdi. Bu konuda bir hazırlığın olduğu maalesef gözlenememiştir. Bölgede halen dördüncü günde bile çadır beklentisi vardır. Çadırların bölge dışından sevki söz konusudur. Ayrıca çadırların kurulumu için geniş arazilere ihtiyaç vardır. Kent planlama ve yerleşimlerimiz deprem bir tarafa normal kent planlarına uygun olmayan sıkışık nizam çok katlı yerleşimlerden oluştuğu için çadır kurmak için küçük

parklar pazar yerleri, spor alanları hariç adeta boş alan kalmamıştır. İstanbul'da afet toplanma alanları olarak ilan edilen, hatta içine örnek deprem konteynırları konulan alanların benzerlerinin bu iller için de hazır olması gerekirdi. Gerçi İstanbul'daki alanların ihtiyacı karşılayacak uygunlukta olmayan küçük parklar ve alanlar olduğu uzmanlar tarafından hep söylenmiştir.

Elbette bu defaki afetin büyüklüğü, on il gibi bir alana yayılmış olması, şiddetli ikiz bir deprem olması ve büyük bir nüfusu kapsamaması gibi nedenler bütün öngörülerini alt üst etmiştir.

Felaketin kışa rastlaması da çadır gibi bir yerleşimde uzun süre barınılamayacağı gerçeğini gözler önüne sermektedir. Bu bakımdan daha uzun süreli barınma açısından konteynırların kurulumu öncelenmelidir. İster çadır ister konteynır olsun önemli bir nüfusu barındıracak toplumsal yaşam alanları için sadece boş yerler yetmez. Sağlık ve hijyen açısından geçici de olsa alt yapısının yani kanalizasyon, aydınlatma, ısınma ve su tesisatının da kurulması gerekir. Deprem bölgesinde gecikmeli de olsa bu sistemler kurulmaya başlanmıştır.

Tuvalet ve Hijyen Yönetimi

Deprem sonrası evlerin yıkılması ile büyük bir nüfus açıkta kalmış ve onlara yardım ve destek için dışardan gelen önemli bir nüfus daha eklenmiştir. Kısaca hayat artık büyük oranda dışarıda devam edecektir. Şehrin kanalizasyon sistemi de zarar görmüş olabilir. İlk birkaç gün idare edilebilir olsa da deprem sonrası ilk acil ihtiyaçlardan birisi -belki de ilki- seyyar veya sahra tuvaletlerinin kurulumudur. Bu hem sağlık, hem mahremiyet hem de insani açıdan o kadar önemlidir ki yiyecekten bile önce düşünülmesi, planlanması ve uygulanması gerekmektedir.

Toplumsal kültürümüz açısından özellikle kadınlar için hayati önem taşımaktadır. Tuvaletler eğer kanalizasyon sistemi tahrip olmadıysa giderleri sisteme bağlanabilir. Ancak altyapı tahrip olduysa geçici kanal ve hijyenik fosseptik çukurları açılması gerekmektedir. Tuvaletlerin yeterince kurulumunun ardından onların bakımı ve temizlenmesi için mutlaka görevli kişilerin olması gerekir. Aksi takdirde düzensiz ve kötü kullanım nedeniyle tuvaletler kısa sürede koku ve hastalık saçan yerler haline gelecektir. Bu nedenle buraların düzenli olarak da ilaçlanması gerekmektedir. Kısaca afet sonrası tuvalet ve hijyen yönetimi çadır ve konteynırlardan önce planlanması gereken en önemli maddelerden birisidir.

Çöp, Atık ve Enkaz Kaldırma Yönetimi

Zaten normal zamanlarda da çevre bilinci düşük bir toplum olduğumuz için deprem sonrasında da çevre kirliliği had safhaya varacaktır. Dahası deprem sonrası afet bölgesindeki kentlerde belediye hizmetleri çöktüğü için kirlenmeden dolayı ağır bir koku etrafı saracaktır. Müdahale edilmezse muhtemelen salgın hastalıklar başlayacak, sağlık sorunları oluşacaktır. Bu işler için diğer belediye örgütlerinin ve gönüllülerin hemen devreye girmesi sağlanmalı, çöp ve atıkların acilen düzenli toplanarak afet bölgesinden uzakta geçici çöp toplama merkezlerine taşınması sağlanmalıdır. Afet bölgelerinde kritik noktaların düzenli ilaçlanması sağlanarak, salgın hastalıkların oluşmasının önlenmesi sağlanmalıdır.

Arama kurtarma faaliyetleri 8 -10 gün içinde biteceği için, kısmen ayakta kalmış binaların tehlike oluşturacak olanlarının da yıkımı ile enkaz kaldırma faaliyetine başlanması gerekmektedir. Enkazlar içinde hayata ait hatıra, kıymetli eşya, hatta bazen ceset ve demir, hurda gibi malzemeleri de barındırdığı için, gelişigüzel değil kontrollü ve belli yerlerde toplanarak, daha sonra görevli ekipler tarafından ayrıştırılmak ve gerekirse tespit edilen sahiplerine teslim edilmek üzere kontrol altına alınmalıdır.

Su ve Su Kaynaklarının Yönetimi

Deprem bölgesinde su şebekesi ve siteminin zarar görmesi muhtemeldir. Bu nedenle sızıntı ve zararlı karışımlar olacaktır. Bunların kontrol edilmesi ve depoların düzenli klorlanması sağlanmalıdır. Normal zamanda kullanılan çeşmeler ve şebeke suyu kontrollü kullanılmalıdır. Aksi taktirde ishal salgını ve çeşitli hastalıklar baş gösterebilir. Su sistemi kontrol altına alınıncaya kadar özellikle içme suyu olarak paket sular tercih edilmelidir. Bunun için bölgeye düzenli su takviyesi yapılmalıdır. Özellikle toplu yemek yapımında güvenilir sular kullanılmalıdır.

Gıda Yönetimi

Bölgeye sevk edilen gıdaları saklama ve düzenleme konusunda dikkatli davranmak gerekmektedir. Bunun için seyyar soğuk hava depoları ve tırlar kullanılabilir. Son kullanma tarihi geçmiş ürünler düzenli kontrol edilmeli, toplu gıda zehirlenmelerine karşı önlemler alınmalıdır. Özellikle deprem bölgelerinde ilk panik havası geçtikten sonra ekmek israfı had safhaya varmaktadır. Ekmeğin sistemli ve verimli üretimi ve dağıtımı sağlanmalıdır. Kısa sürede bayatlayacak ve kullanılamayacak duruma gelmesinden dolayı dışarıdan ekmek taşınması yerine bölgeye seyyar ekmek fırınlarının acilen kurulması ve ihtiyaca göre gününbirlik ekmek üretilmesi önemlidir.

Belediyeler bu konuda başarılı örnekler vermektedir. Bayatlamaya yüz tutan fazla ekmek ve gıdaların bozulmadan toplanarak orman ve vahşi hayatın olduğu bölgelere bırakılmasıyla verimli hale getirilmesi sağlanabilir.

Sokak Hayvanları ve Evcil Hayvanların Yönetimi

Birçok evcil hayvan sahiplerinin evsiz kalması, göç etmesi ya da ölümü nedeniyle sahipsiz kalacaktır. Sahipsiz kalan ve kontrolsüz bir şekilde başıboş kalan hayvanlar çadır kentlerde ve etrafta tehlike oluşturacaktır. Sokak hayvanları ve sahipsiz kalmış evcil hayvanlar izlenerek ve kontrol altına alınarak beslenme ve takibi yapılmalıdır.

Sosyal Hizmet ve Psikolojik Destek Yönetimi

Afet sonrası yetişkinler dahil özellikle çocuklarda “travma sonrası stres bozukluğu” oluşması ve üzerine gidilmezse ileriki dönemlerde kalıcı izler bırakacağı uzmanlar tarafından ifade edilmektedir. Uykusuzluk, yeme içme bozukluğu, gerginlik, kapalı yerlere girme korkusu, konuşma bozukluğu, suskunluk, güvensizlik, sürekli bir korku durumu gibi belirti ve yaşantıların ortaya çıkması beklenebilir. Özellikle insanların yaşama ait iki önemli sabit noktasından birisi olan “zemin algısı” sarsılmıştır. Buna ek olarak aileden önemli bir sayıda ani bir kayıp olduğu için toplumsal ve psikolojik ilişki ağında önemli boşluklar oluşmuş ve duygusal ilişki sistemi tahrip olmuştur. Bütün bu nedenlerden dolayı özellikle çocuklar başta olmak üzere yetişkinlerin de psikolojik destek alması gerekmektedir. Öncelikle bölgeye çadır kentlere psikolog, psikiyatr, sosyolog ve sosyal hizmet uzmanları sevk edilerek özel mekanlar oluşturularak öncelikle çocuklara destek verilmesi gerekmektedir. Ayrıca yaşlılar, engelliler ve dezavantajlı kişilerle ilgili sosyal hizmet destekleri verilmesi gerekmektedir. Sosyolog ve sosyal psikologların ise kısıtlı imkanlara sahip alanlarda toplu yaşamak zorunda kalmaktan kaynaklanan çatışma, dayanışma, birlikte yaşama, paylaşma gibi sorunların çözümünde destek çalışmaları yapması gerekmektedir.

Ayrıca yeterince dinlenmeden ve yeterince uyku alamadan ve düzensiz beslenerek, iş makinalarının gürültüsü içinde stres altında uzun süre çalışan ve sürekli cesetlere dokunmak zorunda kalan başta arama kurtarma gönüllüleri olmak üzere tüm enkazda çalışanlarında mutlaka psikolojik desteğe ihtiyacı olacaktır.

Çadırkentlerde Geçici Eğitim, Eğlence ve Sanat Faaliyetlerinin Yönetimi

Afet sonrası düzenli eğitim kesintiye uğramıştır. Eğitim normale dönünceye kadar sonradan telafi edilemeyecek boşluk ve kopuklukların oluşmaması için ana sınıfından

başlayarak çocukların seyrek ve rahatlatıcı bir eğitim etkinliği içinde olmaları sağlanmalıdır. Kurulacak olan çadır-konteynır sınıflarında MEB personeli ya da uzman gönüllüler ile yumuşak bir geçiş eğitim süreci yönetilmelidir.

Ayrıca kurulacak olan açık ve kapalı oyun alanlarında çocukların sosyalleşmeleri ve oyun ihtiyaçları sağlanmalıdır. Yine hem çocuklar hem yetişkinler için çadır sinema, tiyatro ve çeşitli hobi ve sanat etkinlikleri oluşturulmalıdır. Bütün bunlar hayatın normale dönmesi, sosyal ilişkilerin kopmaması ve yaraların sarılması açısından önem arz etmektedir.

Deprem Bölgesinden Göç ve Barınma Yönetimi

Afet bölgesinden hayatın normal sürdüğü güvenli bölgelere önemli miktarda göç başlamıştır ve artarak devam edeceği beklenmelidir. Bunun için şimdiden tedbirlerin alınması gerekmektedir. Bölgeden göç etmeyi tercih edenler genelde farklı yollar izlemektedir. Birincisi devletin verdiği destekle göç ederek öğrenci yurdu, kamu misafırhanesi veya otellere geçici olarak yerleştirilenler. İkincisi ise kendi imkanı ve çabası ile ev kiralayıp ya da başka ildeki kendi evine yerleşenler. Üçüncüsü yeni bir yer buluncaya kadar akraba, tanıdık yanına yerleşenler. Dördüncüsü ise kentlerdeki sivil toplum kuruluşu, özel sektör örgütleri veya evlerini açan gönüllülerin misafır ettiği aileler. Bütün bu yeni bir hayat kurmaya çalışan yeni tip göçmenlerin izlenerek ihtiyaçlarının tespit edilerek desteklenmesi gerekmektedir.

Sonuç

Afet, tabiattaki doğal bir hareketlenmenin etkisi sonucu toplumsal yaşamın tahrip olması, darbe yemesi ve bozulması olarak tanımlanabilir. İşte ülkemiz açısından deprem bu afetlerin en başta gelenidir. Öncelikle yaşadığımız bu ağır deprem sonrası fiziksel hasar tespitinin yanında toplumsal ve psikolojik hasar tespitini de iyi yaparak, ağır bir hasar görmüş olan toplumsal yapımızın onarılması ve normale ulaştırılması için bilimsel ve akılcı çalışmalar yapmalıyız.

Bunun yanında fay hatlarının üzerinde yaşayan bir toplum olarak bu afeti bir milat olarak, önemli dersler çıkarmalı, bu durumu fırsata dönüştürerek depremle birlikte uyumlu bir şekilde yaşamının bilimsel temellerini oluşturmalıyız. Kentlerimizi depreme dayanıklı, daha insani ve ağırlıklı olarak yatay mimariye dayalı düzenli kentler olarak yeniden kurmalıyız.

Toplum olarak bunu yapabilecek enerji ve gücümüz vardır.

Yıkımın Nedeni ve Paydaşları

Sabahattin Aykaç*

Depremde hayatını kaybeden tüm vatandaşlarımıza Allah'tan rahmet, yakınlarına baş sağlığı diliyor, tüm katılımcıları saygı ve sevgiyle selamlıyorum. Aslında başımıza gelen şey doğal afet değil, sadece afet. Çünkü doğal olan şey sadece bir olaydır ve afet olamaz. Akabinde insanların doğaya karşı yapıkları, eylemleri olayı afete dönüştürür.

Bugünlerde herkesin, en azından iyi bir çoğunluğun, yaşanan yıkımın sorumluluğunu sadece en son halkadaki müteahhitlere yüklediğini görüyorum. Doğrusunu isterseniz ben sorumluluğun sadece müteahhitlerde olmadığını, yıkımın birçok paydaşı olduğunu düşünüyorum ve bu paydaşlardan bahsetmek istiyorum. Bunu yaparken hiçbir zaman bir zümreyi toptan suçlamıyorum. Her işte olduğu gibi burada da işini iyi yapanlar vardır ve onları tenzih ettiğimi de özellikle belirtmek istiyorum. Paydaşlar üzerinde konuşmadan önce bugünlerde sıklıkla gündeme gelen ve eğitimi olmayan müteahhitler inşaat yapmamalı sorusu için ben de kendi görüşlerimi sunmak istiyorum. Bugünkü anlayışla olacaksa cevabım çok net ve “hayır”. Ancak müteahhite bir finansör gözüyle bakarsanız ve inşaatın başladığı günden bittiği güne kadar inşaat sahasına bile girmesine izin vermezseniz, neden olmasın? Ancak müteahhiti şantiye sahasına soktuğunuz anda suistimaller başlayabiliyor ve birçok durumda müteahhit işçileri ya da teknik personeli bazı olmaması gereken konularda zorlayabiliyor.

Bu konularda konuşurken tabii ki inşaat mühendisi olduğum için kendi alanımda kalacağım ve bugünlerde birçok kişinin yaptığı gibi her konuda ahkam kesmeyeceğim, kesemeyeceğim. En azından o kadar bilgili olmadığımı düşünüyorum. Diğer bir konu teknik elemanların kendi alanlarında bile maalesef çok yanıltıcı ve yanlış konuşabildiklerini de görüyor ve üzülüyorum. Memleketin en büyük sorunlarından biri de bu maalesef, “genellikle bilgililerin ilgisiz, ilgililerin bilgisiz” olması.

Şimdi de bu yıkımın nedenlerine ve paydaşlarına geçelim. Konuşmalarımın lehte ya da muhalif görüşler olarak algılanmamasını rica ediyorum. Sadece kendi doğrularımı söylemeye çalışıyorum ve herhangi bir yere mesaj falan vermiyorum. Uzun zamandır üzerinde düşündüğüm, kafa yordüğüm şeyler bunlar.

* Prof. Dr., Gazi Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Öğretim Üyesi

Aslında sorun eğitim aşamasından başlıyor. Türkiye’de an itibarıyla 200’e yakın inşaat mühendisliği bölümü var ve bu bölümlerden her yıl 10000’e yakın inşaat mühendisi mezun oluyor. Şimdi bu okulların hepsi nitelikli mi? Nitelikli olsa bile bizim her yıl bu kadar mühendise ihtiyacımız var mı? Cevap: kesinlikle yok. Taleple arz dengeli değil. Arz -inşaat mühendisliği bölümü sayısı- fazla olunca bölümlere giriş puanları çok düşüyor. Bugün üç yüz bininci sıradaki öğrenciler mühendis olabiliyor. Hal böyle iken eğitimin niteliği oldukça düşüyor çünkü siz vermeye çalışsanız bile karşı taraf alamayabiliyor. Oysa o çocuğu mühendislik yerine çok daha verimli olabileceği alanlara yönlendirebilirsiniz. Bu konunun masaya yatırılması ve mühendislik fakültelerine giriş sıralamasının en azından yüz bine düşürülmesi gerektiğine inanıyorum. Bu, işin eğitilenler yani öğrenciler bacağıydı. Bunun dışında eğitimcilerin de niteliğini de masaya yatırmak gerekiyor. Bugün kendi alanım için konuşuyorum, daha dün kadar üç adet yayın yaparak bir eşiği geçebiliyordunuz. Bunu çok ciddi bir şekilde düşünmemiz gerekiyor. Üç yayınlı siz bir eşiği geçtiğinizde size bilim insanı deniyor. Bilim insanı olmak bu kadar kolay olmamalı. Bilimle ilgili bir meslekte çalışmakla bilim insanı olmak arasında büyük fark var. Bilim insanı olabilmeniz için bilime çok ciddi katkılarımızın olması gerekiyor. İyi öğrenciler yetiştirebilmek için mutlaka bilim insanı olmanız gerekiyor ama iyi bir eğitmen yani hoca olmanız ve mesleğinize hâkim olmanız gerekiyor, yoksa iyi mühendis yetiştirmeniz mümkün değil.

Peki diyelim ki nitelikli öğrencileri aldık. Nitelikli eğitmenlerle de bunları eğittik ve mezun ettik. Bunlar mezun oldukları gün baraj projesine, köprü projesine, gökdelen projesine ya da aklınıza gelebilecek her inşaat mühendisliği yapısına imza atabilir. Ama böyle mi olmalı? Mahmut hocam bahsetti, dedi ki, bir çıraklık dönemi olmalı 5 yıl kadar, ben bunun da ötesinde bir şeyler olması gerektiğini düşünüyorum. Profesyonel/yetkin mühendisliği artık aktif bir şekilde kendi hayatımıza sokmamız gerekiyor. Keza yurt dışında böyle. Bizde de böyle olmalı. Nasıl ki tıp fakültesinden mezun olan hekimler belirli alanlarda uzmanlaşıyorlar ve bu alanlarda çalışabilmek için uzmanlık sınavlarına giriyorlar bizde de böyle olmalı. Diyelim ki köprüler konusunda çalışacaksa çok ciddi bir uzmanlık sınavına girer ve o sınavda başarılı olursa ilgili alanda mühendislik yapabilir. Bu da yetmez, bu mühendis periyodik sürelerde bilgisini tazeliğini göstermek zorunda olmalıdır. Yoksa bunu gösteremiyorsa ona hadi bakalım sen biraz geri dur denebilmeli ya da yetkileri kısıtlandırılabilirdir.

Depreme dönelim. Biz binalarımızı, neden yıkıldı, neden yıkılmadı gibisinden kabaca iki gruba ayırabiliriz. 2000 öncesi yapılar ve 2000 sonrası yapılar. Buna tam 2000 demek belki çok doğru olmayabilir. 2000-2002 demek lazım. Ancak kolay anlaşılması

için yine de burada sınırı 2000 olarak anacağım. 2000 yılı neden önemli? Şöyle 1999 yılında yeni bir deprem yönetmeliği yürürlüğe girdi. Eskisine göre şartları daha sıkıydı. Ayrıca denetim şirketleri de devreye girdi. Dolayısıyla yapılar “göreceli” olarak nitelikli üretilmeye başlandı.

2000 öncesinde tasarım, üretim ve denetimin sürecinin önemi yeterince anlaşılammıştı, anlatılamamıştı. Bu en azından birçok yapı için böyleydi. Örneğin beton el ile karılır, betona olabildiğince çok su katılır ki çok kötü bir şeydir bu, demir işçiliğinde hayati sayılabilecek birçok detay yerinde kuralına uygun olarak yapılmazdı. Örneğin kolonu saran etriye kancalarının 45 derece yapılmasıyla 90 derece yapılması arasında dağlar kadar fark vardır ve birisi ölümcül hatadır. Siz bir kolonun etriyelerini yani o yatay donatıları istediğiniz kadar bol koyun, boyuna demirleri istediğiniz kadar bol koyun, etriye kancalarını 45 derece yapmadığınız zaman o kolon artık gevrek bir şekilde kırılıp yıkılmaya mahkumdur. Ya da her şeyi kuralına uygun olarak yaptınız ama kolonun kiriş içinde devam etmesi gereken o 3-4 adet etriyeyi yapmadınız, artık o kolonun ucunun sürekli davranması mümkün değildir ve bir mafsal gibi bir kapı menteşesi gibi çalışır ve yük alamadan mafsal (menteşe) etrafında döner. Daha birçok hayati hatadan bahsedebilirim. Ancak anlaşılır olması için konuya uzak insanları teknik konularda boğmak istemiyorum. Dolayısıyla bunlar dikkat edilmesi gereken ve sonuçları çok kötü olabilecek konulardır.

Şimdilerde klişe bir laf oldu hep dolanıyor ortalarda. Deniyor ki vatandaş alacağı evin boyasına, fayansına baktığı kadar yapısına yani ne kadar sağlam olduğuna bakmıyor. Şimdi teknik bir insan olmayan size soruyorum buyurun bakın. Ne anlayacaksınız? Boyasına fayansına tabii ki bakacaksınız çünkü görsellik, zevk anlayışı ile karar verilebilecek bir seçim. Bunun için uzman olmanız gerekmiyor. Ancak diğeri teknik bir konu ve anlamamız gerekmiyor. Zaten istesenez de anlayamıyorsunuz. Bu nedenle bu iş yani evin sağlamlığı vatandaşa bırakılmamalı. Vatandaş oturma izini verilen her yapıdan emin olmalı ve binanın sağlamlığı konusunu düşünmemelidir bile. Bu konu teknik elemanlarca irdelenmeli/sorgulanmalı/denetlenmelidir.

Biz yakın zamanlara kadar “barınakla” “depreme dayanıklı yapılar” arasındaki farkı maalesef pek bilmiyorduk ya da farkında değildik. Birisi sizi sadece yağmurdan soğuktan korur. Hepsi o kadar ve daha fazlası beklenemez. Ama diğeri sizi ve yapınızı her türlü “öngörülebilir” depremden selden, felaketten, afetten koruyabilir. Yıkılan binaların geneline baktığımız zaman büyük bir kısmı 2000 öncesi yapılan yapılar. Ancak 2000 yılı sonrasında yapılan binalardan da yıkılanlar var. Bunlar neden yıkıldı?

Oysa ağır hasar görse bile yıkılmaması yani can kaybı olmaması gerekiyordu. Bu önemli sorunun cevabını ortaya koymamız gerekiyor.

Şimdi biz deprem yönetmeliğine uygun evler mi yapıyoruz yoksa deprem yönetmeliğine uydurulmuş evler mi yapıyoruz? Bu ikisinin arasında çok büyük farklar var. Deprem yönetmeliğine uygun evler, eleman ve yapı davranışın da ön planda tutulduğu, olması gereken bir tasarım şekli demek. Oysa deprem yönetmenliğine uydurulmuş evler yasak sarmak için işi kılıfına uydurmaktan başka bir şey değil. Seviniyor bunların sayısının az olduğunu söyleyebilirim. İşte 2000 yılı sonrasında yapıldığı halde yıkılan evlerin bu sınıfa girdiğini düşünüyorum. Bir de gerçekleşen deprem yükünü tasarım deprem yükünden büyük olduğunu da unutmamak gerekiyor tabii.

Bakın şu farkı ortaya koymamız gerekiyor. Biz inşaat mühendisleri olarak depremde ağır hasar görmeyecek binaları rahatlıkla yapabiliriz. Ancak emniyet ve ekonomiyi optimum bir noktada buluşturmak için konut türü yapılarda yapı sahibi istemediği sürece bunu tercih etmeyiz. Yani tasarım filozofisi emniyet, ekonomi ve deprem sonrası binadan beklenen talep üzerine kuruludur. Bu nedenle konut türü yapılarda bir binanın ömrü boyunca karşılaşılabileceği en büyük deprem gerçekleştiği zaman biz binada onarılamayacak kadar hasar olmasını göze alırız ama yeter ki göçme olmasın. Yani kolonlar eğri-büğrü olabilir, duvarlar patlamış olabilir ama yeter ki kat üstüne kat binip de adam öldürmesin ve zamanı geldiğinde yani sarsıntılar ve artçılar dindiğinde, bir uzman görüşü de aldıktan sonra, insanlar girip eşyalarını da kurtarabilsinler. Bakın iddia ediyorum, eğer siz birtakım kurallara bağlı olarak tasarım, üretim ve ikisiyle eş zamanlı iyi bir denetim yaparsanız emin olun ki o gözden çıkarttığımız bina da birçok durumda kuvvetle muhtemelen depremden sonra elinizde kalabilecektir. Ancak 2000 sonrası olup da yıkılmamış fakat ağır hasar almış olan binaları kendilerinden beklenen görevleri yerine getirmiş olduklarını için normal karşılamamız gerekiyor. Özellikle Hatay'da gerçekleşen depremin tahminlerin de çok ötesinde büyük olduğu bilinmesi gereken diğer önemli bir konudur.

Biraz da deprem yönetmeliğimiz hakkında konuşmak istiyorum. 1999 yılında yeni bir deprem yönetmeliğimiz oldu. Bu yönetmelik 2007 yılında biraz daha iyileştirildi. 2018'de ise son halini aldı. Bunlar güzel gelişmeler. Ancak kullanıma sunulan bu yönetmelikler eğitimin niteliğiyle paralel giden yönetmelikler değil. Eğitimin niteliği maalesef baş aşağı gidiyorken deprem yönetmeliğinin niteliği ise roket hızıyla yukarı doğru gidiyor. Dolayısıyla niteliği tartışmalı bir eğitimle yetişmiş mühendisin doktora tezi kıvamındaki bir yönetmeliği anlaması çok zor. İddia ediyorum

akademisyen arkadaşlarımdan bile yönetmeliği yorumlamada zorluk çekenlerin sayısı azımsanmayacak kadar çoktur. Dolayısıyla yönetmelikleri eğitimin niteliğini de göz önüne alarak hazırlayabilseydik çok daha iyi olacaktı ve çok daha büyük kitlelere hitap edebilecekti.

Diğer bir konu binalarda deprem izolatörlerinin kullanımı gündeme geldi. Hastanelerin çoğunda izolatör var ve izolatörlü hastanelerde hasarın ya hiç olmadığı ya da kullanımı ve yapı güvenliğini etkilemeyecek kadar sınırlı kaldığı belirlendi. Ancak işin rant tarafı galiba ağır bastı ki hemen izolatörlerin neredeyse tüm binalarda kullanılması fikri oluşturulmaya çalışıldı. En azından benim hissettiklerim bu. Biz depremden sonra hemen kullanılabilir, hasarsız ya da hafif hasarlı, hastaneler yapamadığımız için mi hastanelerde izolatör kullandık? Cevap elbette ki hayır. Teknik olarak bunu sağlamak mümkün ve çok basit. Biz hastanelerde neden izolatör kullanıyoruz biliyor musun? Hastanenin içinde yatan onlarca yüzlerce bazen binlerce hasta var ve bunlar yatağa mahkûm insanlar. Bunların yatağı oraya buraya çakılı değil, deprem sırasında oraya buraya savrulup çarpabilir. Hastane içinde birçok gezici ve oldukça pahalı cihazlar var. Bunlar da deprem sırasındaki sarsıntıya sağa sola çarpıp hasar görebilir, işlemez hale gelebilir. İşte biz sarsıntıyı sınırlamak için hastanelerde izolatörleri kullanıyoruz. Yoksa depremde yıkılmayacak hastaneler yapamadığımızdan değil.

Bu anlamda bakıldığında her binaya izolatör yapmak çok mantıklı gözüküyor. Hem çok maliyetli hem de özel bir yapım tekniği gerektiriyor. Üstelik tasarım, üretim ve denetimin de çok iyi olması gerekiyor. Bu üçünün bir arada olduğu durumlarda da binalar zaten göçmüyor. Diğer bir konu, yüksek katlı binalara izolatör yapılamıyor çünkü binanın devrilme emniyetini sağlamada güçlükler yaşanabiliyor. Ancak izolatörlerin hastaneler, acil durum binaları, haberleşme tesisleri ve depremden sonra hemen hizmet vermesi gereken binalar için izolatör kullanımı oldukça mantıklı.

Bu depremde en çok konuşulan konulardan biri de TOKİ binalarının neden yıkılmadığı konusudur. TOKİ binalarında denetimin çok iyi falan yapıldığından bahsediliyor. Devletin başka kurumları da var ve oralarda da iyi denetim yapıldığından bahsedilebilir. Buna rağmen diğer kurum binalarında birçok yıkılma vakası gerçekleşti. Dolayısıyla TOKİ binalarının depremde yıkılmamasının ve hasarın oldukça sınırlı kalmasının kabul edilebilir başka bir nedeni olmalı. TOKİ binalarını yıkılmamasının tek sebebinin yapıların tünel kalıp sistemi ile yapılmış olduğunu söylesem kesinlikle abartmış olmam. Tünel kalıp demek tamamı betonarme ve perdelerden oluşan bir bina demek. Betonarme perdeler depreme karşı çok iyi bir direnimsel gösteriyorlar. Bu

perdeler binanın yıkılmaya karşı bir nevi sigortası gibi çalışıyor. Bakın size çok basit bir hesap vereyim. Teknik elemanlar kusuruma bakmasın ama olmayanlar için bu rakamlar çok iyi fikir verecekler. Her katı 500 metrekare olan 10 katlı bir yapının ağırlığı 5000 ton civarındadır. Yerine göre değişir ama böyle bir binaya etkimesi muhtemel deprem yükü ise 1000 ton civarındadır. Düşey taşıyıcıları sadece kolonlardan oluşan ve düşey yönde kolonları 5000 ton taşıyan bir binanın kolonlarının yatay yönde de 1000 ton taşımaması beklemek pek gerçekçi bir yaklaşım değildir. Bu mümkün olabilir ama çözümü aşırı zorlayıcıdır. Bu nedenle bu tür yapılarda deprem yüklerine karşı çok daha etkili olan yeterince uzunlukta betonarme perdeler kullanırız. Hem kolonların hem de perdelerin birlikte kullanıldığı binalarda yeterli perde oranının ne kadar olması gerektiği tartışılması gereken bir konudur. Ancak tünel kalıp sistemlerde bu konu önemini büyük ölçüde yitirir çünkü tüm duvarlar betonarme perdelerden oluşmaktadır. Bu nedenle olanca büyüklüğüne rağmen deprem bölgesindeki 133500 TOKİ konutundan birisi bile yıkılmamıştır ve hasarlar son derece sınırlıdır. Yani bu büyüklükteki bir depremde binaları biz gözden çıkarmış olmamıza rağmen binaların tamamı hemen kullanılabilir durumdadır. Bu nedenle deprem bölgelerinde yeni yapılacak olan konutların mutlaka tünel kalıp olması gerektiği görüşündeyim. Üstelik bu tür yapılarda oldukça hızlı üretim yapılabilir ve kolonlu sistemlere göre çok daha toleranslıdır. Bir yapıda bir kolonun gücünü yitirmesi birçok durumda binanın göçmesine neden olur. Ancak tünel kalıp sistemlerde böyle bir durum söz konusu değildir, çünkü yapıda kolon yoktur. Tüm duvarlar betonarme perdedir ve taşıyıcıdır.

Peki bundan sonra nasıl yapmalıyız? Evet, hızlıca yetkin mühendisliğe geçilmelidir. Her mühendis mezun olduğu gün tüm imza haklarına sahip olmamalı bu konuda bilgili ve birikimli olduğunu kanıtlamalı, mühendisliğin sadece bilgisayarın “run” tuşuna basmaktan ibaret olmadığını bilmelidir.

Tasarım ve üretim aşamaları çok iyi denetlenmelidir. Denetim firmalarının işlerini iyi yapabilmesi için denetim firmalarına ödenen katkı oranları artırılmalıdır. Ancak denetimin de denetimi olmalı ve suistimal durumlarında denetim şirketlerine karşı çok ağır yaptırımlar uygulanmalıdır.

Bakın biz nitelikli bir üretim yapılsın istiyoruz ve bu konuda hayati hatalar yapıldığından da şikâyet ediyoruz. Şimdi size soruyorum şantiyedeki üretimi kim yapıyor? Cevap: ustalar (?). Peki ustalar yaptıkları iş için; yani demirci demir işi için, kalıpcı kalıp işi için, betoncu beton işi için ne kadar sorumluluk alıyor? Cevap: sıfır.

Üstelik bunlar işlerini iyi yapmadıkları için hiçbir zaman sorgulanmıyorlar da. Üretimi yaptığı işten yazılı olarak sorumlu olacak ve yaptığı işi kurallarına uygun yaptığını imza ile beyan edecek kişiler yapmalıdır. Yani bu işin gerçek anlamda uzmanları olan meslek lisesi mezunları teknisyenler yapmalıdır. İnşaatlarda üretimin sadece meslek lisesi mezunları tarafından yapılması sağlanırsa üretim süreci, neden sonuç ilişkisi bilindiğinden hem bilinçli olacak hem de yazılı olarak sorumluluk alınacağından mesleğe aykırı üretim yapılması baskılarına boyun eğilmeyecektir. Ayrıca üretimin niteliği de oldukça yükselecektir. Ben eskiden hatırlıyorum meslek liselerinin o zamanki adları sanat okulları idi. Öğrenciler duvar ördüğü zaman insanlar oturup deniz manzarasını seyrederek gibi zevkle o çocukların yaptığı işi seyrederdiler. Üstelik inşaatlarda sadece meslek lisesi mezunlarının çalışması ülkemizdeki işsizlik sorununa da büyük oranda çözüm olacağı kanaatindeyim. Bu sayede herkes üniversiteye iş sahibi olmak için gitmek zorunda kalmayacak çok daha erken bir süreçte üretim ve ekonomik sürece dahil olacaklardır.

Teklif ve Tavsiyeler

Son büyük deprem, şehircilik konusundaki başarısızlığımızı yüzümüze çarptı. Maalesef yüz yıl boyunca gerçek anlamda yaşanılabilir bir şehircilik örneği ortaya koyamadık. Hem bugünün ihtiyaçlarına cevap veren hem de tabii âfetlerden asgari ölçüde etkilenen şehirler kurma fikrine sahip olmadığımızı bu süreçte anlamış olmalıyız. Bu deprem bu anlamda bizler için bir fırsat olabilir.

Yönetmelik yapmak kolay, zihniyet değiştirmek zordur. Mevzuat yazıldı fakat onların gerekliliği anlaşılıp uygulamaya geçilebildi mi? Şimdi yapma zamanıdır. Bunun sırf mevzuat işi değil, esasen bir ahlak ve zihniyet işi olduğu unutulmamalıdır.

Hiçbir zaman Kahramanmaraş merkezli depremleri unutmayacağız, fakat asıl deprem sonrası ortaya koyacağımız eserlerin unutulmaz olması gerektiği akıldan çıkarılmamalıdır.

Şehirlerimiz tarihî ve tabii yapısını korunarak ıslah edilebilmeli ve yenileştirilebilmelidir.

Afet zamanlarında plansız programsız afet bölgelerine yardım için koşarak gelenlerin yardıma muhtaç duruma düştüğü unutulmamalı ve bu konuda insanlar çok daha duyarlı olmalıdır.

İnşaat mühendisliği bölümlerinin sayılarının artırılması değil, nitelikli hale getirilmesi, öğretim kadrosunun iyileştirilmesi, bu bölümlere yeterli sayıda yüksek puandan öğrenci alınması önemsenmelidir.

Profesyonel/yetkin mühendislik aktif bir şekilde düşünülmeli ve hayata geçirilmelidir.

Vatandaş oturma izini verilen her yapıdan emin olmalı ve binanın sağlamlığı konusunu düşünmemelidir. Bu konu teknik elemanlarca rutin olarak irdelenmeli/sorgulanmalı/denetlenmelidir.

Deprem yönetmeliği konusu baştan gözden geçirilmeli, mevzuat anlaşılır, uygulanabilir ve zararları önleyici ve telafi edici şekilde olmalıdır. Mevzuata uygun yapılar ile mevzuata uydurulmuş yapılar birbirinden tefrik edilebilmeli ve mevzuata aykırılık arz eden durumlar için ciddi cezai müeyyideler düşünülmelidir.

Tasarım ve inşaa aşamaları çok iyi denetlenmelidir. Ancak denetimin de denetimi olmalı ve suistimal durumlarında denetim şirketlerine karşı ağır yaptırımlar uygulanmalıdır.

Bina yapılarında tünel kalıpların başarısı bu süreçte ortaya çıkmıştır. Konut yapımlarında tünel kalıplar dikkate alınmalı, ahşap ve hafif çelik yapı sistemlerinin kullanılması özendirilmelidir.

Uzman mühendisliğe geçilmelidir. Bir mühendis diploma aldığı gün tüm imza haklarına sahip olmamalı, bu konuda bilgili ve birikimli olduğunu kanıtlamalı ve mühendislikte uzmanlık alanları teşekkül ettirilmelidir.

İnşaa uygulamasını, yaptığı işten yazılı olarak sorumlu olacak ve yaptığı işi kurallarına uygun yaptığını imza ile beyan edecek kişiler yapmalıdır. Bu uygulamayı gerçek manada iyi yetiştirilmiş meslek lisesi mezunlarının ve teknisyenlerin yapabileceği göz önüne alınmalı, işi yapanların şuur, bilgi ve sorumlulukla mücehhez olmasına önem verilmelidir.

Evlerin deprem-dayanıklılık sicilleri olmalı, bu siciller ev alım-satımlarında kullanılmalıdır. Her konutun beşer yıllık aralıklarla konut muayeneleri yapılması dikkate alınabilir.

Müteahhit olmak şartlara bağlanmalı ve müteahhitler meslek hayatlarında kaç bina yaptıklarını, bu binaların sağlamlık raporlarının yer aldığı müteahhitlik sicil belgelerine sahip olmalıdır. Müteahhitlerin yıllık meslek sicili kamuoyu ile paylaşılmalı, sorun oluşan müteahhitler geri dönmek üzere meslekten men edilmelidir.

Afetlerle ilgili üniversitelerin/akademilerin kurulması düşünülmeli veya deprem bölgesindeki üniversiteler araştırma alanı deprem olan araştırma üniversiteleri haline getirilmelidir. Bu üniversiteler mühendislik, mimarlık, hukuk, psikoloji, psikiyatri, eğitim, tarih ve sosyoloji bölümlerini deprem sahasında mutahassıslştırmalıdır.

Deprem bölgelerinde lojistik konusunun çok önemli olduğu dikkate alınmalı, lojistiğin her bölgede ulaşım ve ulaştırma açısından yeterli hale getirilmesi üzerinde çalışılmalıdır.

İnsanımızı depreme hazırlıkla hale getirmeliyiz. Deprem şuurunu kazandırmak ve insanları depreme daha nitelikli şekilde hazırlamak için depremle ilgili açık hava müzelerinin (Maraş ve Hatay) kurulması düşünülmelidir.

Deprem bölgesinde karşılaşılan her hususi sorun için o sorunu ortadan kaldırmaya dönük ar-ge çalışmalarının bir an önce başlamalıdır. Bu itibarla kış ayları düşünüldüğünde güneş enerjisiyle şarjlanan sobaların, ısıtıcı sistemlerin imal edilmesi planlanabilir.

Deprem bölgelerinde nüfus yapısının bozulmaması için çok büyük hassasiyet gösterilmeli, şehirlerini terk edenlere geri dönüşlerde güçlü teşvikler düşünülmelidir.

Deprem bölgesindeki kültür varlıkları sağlıklı şekilde çevrilerek korunmalı, aslına uygun olarak ihya edilmelidir.

Deprem ve afetler ülkesi olduğumuz dikkate alınarak tüm yerleşim yerleri tabii olayların sonunda oluşacak afetlere maruz kalınmayacak şekilde gözden geçirilmeli ve gerekli tedbirler en hızlı şekilde alınmalıdır.

Yerleşim yerleri zemin etütleri yapılarak fay hatları ve sel yataklarına asla yakın olmamalı, ülkemizde 3 kattan yüksek bina yapımına izin verilmemelidir. Bu durum ve imar affının engellenmesi anayasayla güvence altına alınmalıdır.

Yerel yöneticilik daha nitelikli olmalı ve Belediye Meclis Üyeliği için farklı meslek grupları (Sanatçı, sosyolog, psikolog, hekim, kültür ve edebiyat vb) gözetilmelidir.

İmara açılacak yerler mutlaka kamuoyuna duyurulmalı ve uzman görüşleri alınmalıdır.

Kurtarma ve insani yardım için sivil toplum kuruluşları çoğaltılmalı ve her şehirde arama, kurtarma ve insani yardıma dönük en az beş STKnın olmasına özen gösterilmelidir.

Arama-kurtarma veya insani yardım konularında yetkin sicillendirme süreçleri planlanmalı ve özendirilmelidir.

Büyükşehir kanunu afetlere hazırlığı önceleyecek şekilde yeniden gözden geçirilmeli. Her beldeye ve köye afet durumlarında kullanılmak üzere helikopter pisti yapılmalıdır.

Her şehrin, beldenin ve köyün afetlerde ulaşım krizi göz önünde bulundurularak alternatif yolları hazırlanmalıdır.

Şehirlerimizin yedi bölgeden birer kardeş şehri seçerek hazırlıklı olması sağlanmalıdır.

Okul öncesinden üniversite eğitimine kadar arama-kurtarma, insani yardım ve ilk müdahale dersleri konulmalıdır.

Mesleki kusur işleyenleri daha fazla kazanç uğruna hiçbir hukukçu savunmamalı, yargı insana zarar veren hiçbir kişinin hukukun boşluğundan yararlanmasına göz yummamalıdır.

Afetler ülkesi olmamız hasebiyle her ilimiz ve ilçelerimizde yedek bir yerleşim yeri ve tedarik merkezleri oluşturulmalıdır.

Mühendisler, teknik elemanlar, şehir plançıları, mimarlar ve yerbilimcileri dahil olmak üzere, bunların her biri 5 yıl yardımcılık yapmadan imza yetkisi olmamalı, uzman kişilerin yanında çalışarak imza atma yetkisine sahip olmalıdırlar.

AFAD çatısı altında çok disiplinli bir deprem komisyonu kurulmalı ve bu komisyon afet sürecinde yetkilendirilmelidir.

Fay hattı üzerinde yaşayan bir ülkenin depremin ne zaman olacağına değil depremin kesin olacağı bilgisine göre hazırlanması gerekir. Bunun için fay hattında yaşayan ülkenin insanları olarak öncelikle ana okullarından itibaren her yaşa uygun afet bilinci oluşturacak eğitim modülleri oluşturmalıdır.

Toplanma yerlerinin belirlenmesi, afet müdahale arama kurtarma ekiplerinin yönlendirilmesi, yardım toplama, ulaştırma, dağıtım, gönüllülerin organizasyon ve yönetimi, güvenlik, sağlık, hijyen, geçici barınma vb. acil işlerin düzenli bir şekilde yerine getirilmelidir.

Deprem zamanı hastane, okul, polis merkezi, kaymakamlık, valilik, spor salonları, belediye binaları, camiler vb. kamu binaları sağlam olmalı ki -yani devlet ayakta olmalı ki- halk oralara sığınsın, dahası afet oralardan yönetilebilsin. Bu itibarla kendi binasını denetleyemeyen bir devletin afeti yönetemeyeceği gözlerden uzak tutulmalıdır.

Sorumlu kuruluş (AFAD) afet anında hemen yetkiyi almalı, öncelikle merkez ve ilgili illerdeki birimlerini önceden hazırlanmış detaylı planlamalar ve görevlendirmeler doğrultusunda harekete geçirmelidir.

AFAD'ın veri bankasında ve planlarında Türkiye'deki irili ufaklı bütün arama kurtarma ekiplerinin, dağcılık kulüplerinin ve askeri sivil timlerin uzmanlıklarına göre detaylı kayıtları ve irtibatları olmalı, afet durumunda onları acilen afet bölgesine güçlü bir koordinasyonla sevk edebilmelidir.

AFAD acilen ve öncelikle Türkiye ve hatta yakın ülkeler ve dünyadaki arama kurtarma kuruluşlarıyla ilgili bir veri bankası ve karşılıklı akreditasyon bağlantıları kurmalı, bir an önce öncelikle Türkiye'deki arama kurtarma ekiplerinin yeterlilik denetimlerini oluşturulacak güvenilirlik kriterleri doğrultusunda yaparak veri bankası oluşturmalı ve bu alandaki başboşluğa çekidüzen vermelidir.

Her bölge ve her mahallede enkazların genel bilgisine sahip "Enkaz Müdahale ve Koordinasyon Birimleri" oluşturulması düşünülmeli, bu şekilde hangi enkaza hangi ekibin, nasıl bir uzmanlık ve hangi araçları kullanarak müdahale edeceği belirlenmelidir.

Yurt çapında verimli bir gönüllü planlama, koordinasyon ve sevk sistemi oluşturulmalıdır.

Hastaneler, bakım evleri vb. yerlere afet durumlarında getirilenlerin bilgilerinin depolandığı merkezi bir bilgi bankası oluşturulmalıdır.

Kimliği henüz tespit edilememiş ve sahipsiz cesetlerin fotoğraflarının çekilmesi, bilinen fiziki özelliklerinin kaydedilmesi ve daha sonra beyan edilen kayıplar ile karşılaştırılması için DNA örnekleri alınmalı ve bütün bu bilgiler sadece ilgili devlet birimlerinin ulaşabileceği kapalı devre merkezi bir sistemde toplanmalıdır.

Enkazlar, (içinde ceset, hayata ait hatıra, kıymetli eşya, demir, hurda gibi malzemeleri de barındırdığı için) gelişigüzel değil, kontrollü ve belli yerlerde toplanarak, daha sonra görevli ekipler tarafından ayrıştırılmak ve gerekirse tespit edilen sahiplerine teslim edilmek üzere kontrol altına alınmalıdır. Ayrıca enkazlardaki molozlar ve yığınlar yeraltı ve yerüstü kaynaklara zarar vermeyecek şekilde taşınmalıdır.

Birçok evcil hayvan afet durumlarında sahiplerinin evsiz kalması, göç etmesi ya da ölümü nedeniyle sahipsiz kalır. Sahipsiz kalan ve kontrolsüz bir şekilde başıboş kalan hayvanlar çadır kentlerde ve etrafta tehlike oluşturur. Sokak hayvanları ve sahipsiz kalmış evcil hayvanlar izlenerek ve kontrol altına alınarak beslenme ve takibi yapılmalıdır.

Afet sürecinde yeterince dinlenmeden ve yeterince uyku alamadan ve düzensiz beslenerek, iş makinalarının gürültüsü içinde stres altında uzun süre çalışan ve sürekli cesetlere dokunmak zorunda kalan başta arama kurtarma gönüllüleri olmak üzere tüm enkazda çalışanların psikolojik desteğe ihtiyacı unutulmamalıdır.

Eğitim normale dönünceye kadar sonradan telafi edilemeyecek boşluk ve kopuklukların oluşmaması için ana sınıftan başlayarak çocukların seyrek ve rahatlatıcı bir eğitim etkinliği içinde olmaları sağlanmalı, kurulacak olan çadır-konteynır sınıflarında MEB personeli ya da uzman gönüllüler ile yumuşak bir geçiş eğitim süreci yönetilmelidir.

Hem çocuklar hem yetişkinler için çadır sinema, tiyatro ve çeşitli vakit geliştirme ve sanat etkinlikleri oluşturulmalıdır. Bütün bunlar hayatın normale dönmesi, sosyal ilişkilerin kopmaması ve yaraların sarılması açısından önem arz etmektedir.

"Depremde vefat eden şehitlerimizin aziz ruhlarına ihtiramla"

YAKIN DÖNEM DEPREM TARİHİMİZ ve ŞEHİRLERİMİZİ YENİDEN KURMAK

6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen büyük depremlerle ülke olarak sallandık, sarsıldık ama yıkılmadık ve dahi yıkılmayacağız. Vefat eden canlarımıza Allah rahmet eylesin. Şehadetleri makbul, mekanları cennet olsun. Acılı ailelerine sabırlar, hayatta kalanlara şifa, sağlık ve afiyetler dileriz. Ülkemizin her çatası esasında taziye evi. Hepimizin başı sağ olsun.

Cenazelerimizi defnedip, yasımızı tutacağız, içimizde hep bir hüznün olacak ancak şehirlerimizdeki ve gönüllerimizdeki enkazları kaldıracacağız, kaldırmalıyız. Ardından topyekün devlet ve millet olarak yeniden gönüllerimizi, zihinlerimizi ve şehirlerimizi inşa, imar ve ihya faaliyetine girişeceğiz. Bu süreçte kısa, orta ve uzun vade eylem planlarını derhal hazırlamalı ve uygulamaya koymalıyız.

Sahada milletin devletiyle el ele gönül gönüle birlikte samimiyetle ve canhıraş şekilde mücadele etmesi hepimize umut aşıladı. En az enkazlar arasında verilen mücadele kadar belki de dezenformasyonlarla da baş edilmeye çalışıldı. Şimdi yaralarımızı sarma vakti. Bu noktada her ferde, her kurum ve kuruluşumuza çok büyük görevler düşüyor. Yol uzun. Bu yolda her samimi çaba çok kıymetli.

